

ISSN 1302-3519

ÇALIŞMA ORTAMI

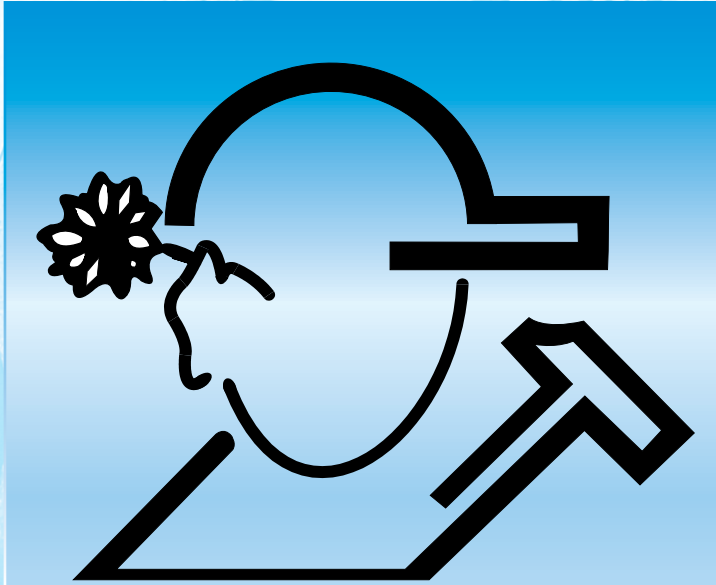
İki Ayda Bir Çıkar / Sayı : 118

Eylül - Ekim 2011

İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
TOPLUM ÖRGÜTÇÜLÜĞÜ
ÇOCUK EMEĞİ
KADIN
SOSYAL POLİTİKA
NÜFUS
SOSYAL HEKİMLİK

- Dünyanın Bütün Irmakları
- İş Sağlığı ve Güvenliğinde Yanıltıcı Sayılar
- Büyüteç: Bakanlıkların Yeniden Örgütlenmesi
- Dama
- Bir Kitap Bir Sergi: Grizu (4.Cilt)
- Mardin Yaz Okulu
- Çağrımız Şu: Gençler, Duyarlılığınızı Yitirmeyin
- İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım

İmalatı Tamamlanan Makina ve Tesisatın Kamyona (TIR) Yükleneceği

*Çalışan Çocuklara "Vefa Borcu"nuza
Ödemek İster misiniz?*

*Fişek Enstitüsü'nün 29. Yılı
Çalışma Ortamı'nın 19. Yılı*

www.fisek.org.tr

Dünyanın Bütün Irmakları(*)

Erdoğan BOZBAY

Biliyorum. “Çevre Üzerine” sayısız haber, makale, araştırma okudunuz, belgesel, kısa, uzun metraj filmler izlediniz. İstedim ki, çevre denen hassas değere ben de müzikle bezenmiş bir öyküyle destek vereyim. Hem de gerçek bir yaşanmışlık öyküsüyle.

Duyduğumda beni bir hayli sarsan öykümüz biraz uzaklardan, Almanya’dan. Anadolu topraklarında başlayıp, Almanya’da süren çarpıcı, bir o kadar da etkiletili yaşam öyküsüdür bu. Kahramanımız bu toprakların insanı. Adı İbrahim. Urfalı İbrahim. Denizden hayli uzak bir yerlerde doğup büyümesine rağmen İbrahim, ilk okul sıralarında Jules Verne’nin “**Denizler Altında 20.000 Fersah**”ı ile tanışır. Olay nasıl olmuştur. Dünyasını değiştirecek bu kitabı eline kim tutuşturmuştu bilinmez. Deniz tutkusu öylesine önüne geçilmez bir hal alır ki İbrahim’de sormayın. Eline geçen ilk şansı değerlendirir, kendisini Almanya’nın Hamburg kentinde bulur. Bulmasına bulur ama kader onun denizci olmasını istemez. Urfalı İbrahim, deniz diye diye yanıp tutuşmasına rağmen, sert bir rüzgar onu kıyından içlere doğru sürükler. Bir de bakar ki Pineberg kasabasında fırın işçisi olmuştur. Un, hamur kokularının birbirine karıştığı sıcak fırın alazı yetmiyormuş gibi ustası Schwalke’nin sürekli dinlediği ve hiç hoşlanmadığı, kulaklarını tırmalayan müziğe de katlanmak zorundadır. Bir gün ustasına dinlediği müziğin ne olduğunu sorduğunda “**klasik müzik**” yanıtını alır. Yıllarca memleketinde dinlediklerine hiç mi hiç benzemeyen bu müziği zamanla, daha bir kulak vererek dinlemeye başlar. Hele bir gün dinlediği bir parça onu öylesine etkiler ki, yüreğinin dağıldığını, farkında olmadan gözyaşlarını tutamadığını hisseder. Müzik bitince ne olduğunu anlamaya çalışsa da ne Smetana kalmıştır aklında, ne de Moldau.

Aylar sonra vatan özleminin katlanılmaz ağırlığı altındayken radyoda yine aynı müziğin yayınlandığı kulağına çalınır. Çok heyecanlanmış, yüreği ağzına geleyazmıştır. Hemen kağıda kaleme sarılır, besteciyle parçanın adını yazmak için beklemeye koyulur. Müziğin notalarının peşinde sürüklenirken fırında unuttuğu sekiz tepsi sandviç, işinin sonu olur. Ama umurunda bile değildir. O dinlediği müziğin büyüme kapılmıştır bir kere. Günlerce aramasına rağmen bildiği yarım yamalak Almancası, bu müziğin kasetine ulaşmasına yetmemiştir.

Olayın üzerinden günler, aylar geçer. Bir gün, damarlarında kan yerine Moldau Irmağı’nın akmasına neden olan eski ustası Schwalke’nin telefonuyla irtikir. Hoş beşin ardından ustası, kendisinin de işten ayrıldığını, bir yakınıyla birlikte fırın açacaklarını, onu da aralarında görmeyi çok istediğini iletir. Ortaklık teklifine çok şaşırın İbrahim, teşekkürün ardından, “**Yalnız benim bir arzum var. Smetana’yı bulmadan hiçbir yere gelemem.**” Diye kestirip atar. Şaşıрма sırası bu kez ustasındadır. Kendisini biraz toparlar toparlamaz ağızından şu sözcükler dökülür. “**Sen onu biraz zor bulursun. Çünkü Smetana yüz sene önce öldü. Mezarını ziyaret etmen için de çok uzak. Sen hemen gel. Ben sana “Moldau Irmağı’nın” kasetini bulurum. Bir de kasetçalar alırım. Bol bol dinlersin.**”

Şimdilerde, Almanya’nın küçücük bir kasabasındaki Moldau Fırını (Beckerei Maldou) nın bacasından kurabiye kokularının yanı sıra, Smetana’nın “**Vatanım Senfonik**

Şiiri”nin notaları birbirine dolanıp, masmavi gökyüzüne yükselerek bulutlara karışmakta, tüm dünyayı barış, dostluk, kardeşlik duygularıyla kucaklamaktadır.

Düşünüyorum da, dünyanın bütün ırmakları, dereleri, çayları birbirine benziyor sanki, aynı dilden, aynı renkten akıyor, aynı dilden şarkılar besteliyor. Tıpkı bizimkiler gibi, Kızılırmak gibi, Fırat gibi, Sakarya gibi, Meriç gibi, Asi gibi... Aksi halde, Bohemya ormanlarından doğan Moldau Irmağı (Moldava), Smetana’nın gizemli notaları eşliğinde bizim Urfalı İbrahim’i böylesine etkiler, kendinden geçirir, yaşamakta olduğu Almanya’lardan kucaklayıverdiği gibi, doğduğu Anadolu topraklarındaki ırmaklardan herhangi birinin kıyıcığına bırakıverir miydi hiç!

(*) Bir gazete haberinden esinlenerek.

Ne yapılmalı ?

1. İşyerinde iş izin ve yüksekte çalışma izin sistemi uygulanmalıdır.
2. Mevcut risk değerlendirmesinde, tanımlanan iş için risk değerlendirilmesinin yapıp yapılmadığı kontrol edilmeli, risk değerlendirilmesi yapılmamış ise bu iş için riskler değerlendirilmeli ve öngörülen önlemler aldırılmalıdır.
3. Kamyon üzerine çıkan işçinin (yüksekte çalışabilmesi için) sağlık raporu olmalı (son bir yıl içinde sağlığını kontrolünün olduğuna dair rapor); Aşağıdaki insan faktörlerini gösteren kişilere yüksekte çalışmasına izin verilmez:
- Tekrarlayan baş dönmesi
- Epilepsi/ Sıra
- Psikiyatrik durum (yükseklik korkusu dahil)
- Kalpte sağlık sorunu
- Ciddi akciğer sağlık sorunu
- Alkol ve uyuşturucu sorunu
- Onemli hasar görmüş eklem fonksiyonları
- Makine kullanılmamasını önereen ilaçlar
- Tekrarlanan disiplin sorunları tekrarı.
4. İşçiye yüksekte çalışma da iş sağlığı ve güvenliği eğitimi verilmelidir.
5. İşçi paraşüt tipi emniyet kemeri (emniyet kemeri bağlanabileceği hayat ipi –1360 Kg ağırlığı geçebilecek güçte- önceden uygun yere takılmalı-ör: vinçin kancasına), baret, güvenlik gözlüğü, montajcı eldiveni ve kaza-maz tabanlı iş güvenliği ayakkabısı kullanmalıdır.
6. Kamyon kasasına tırmanacak işçinin parmaklarını da yüzük, alıyan, bileklik gibi takılabilecek takı olmamasıdır.
7. Araç mutadaka takozlanmalıdır.
8. Araç üzerine güvenli çıkıp inmek için; dayandığı yer yaklaşık 90 -100 cm geçecek uzunlukta (1/4 kuralına uygun i), ayak uçlarında kaymaya karşı uygun (tırırlı) ayak bulunan merdiven vb. kullanılmalıdır.
9. Forklift garpmalarına karşı aracın etrafı emniyete alınmalıdır.
10. Vinç ve kaldırma aparatlarının (sapan ve zincirlerin) kontrol ve testleri yapılmalı ve belgelenmelidir.
11. Vinç kullanma operatörün ve isaretçinin, tavanaltı kaldırılması (sertifi- vinci güvenli kullanımı konusunda eğitilmiş olması) olmalıdır.

> Sayfa 23’ün yanısı

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

İş Sağlığı ve Güvenliğinde Yanıltıcı Sayılar

Mustafa TAŞYÜREK*
(mustafatasyurek@fisek.org.tr)

Resim1 – Dağ keçisi ve orta gerilim(!) enerji iletim hattı
(Foto: Mustafa Taşyürek 14.07.2011, Adıyaman-Çelikhan yolu, Doğanlı köyü mevki)

Dağ keçisinin sağ tarafında görülen elektrik direği bir elektrik mühendisine sorulduğunda, bir gözü yavruları ile beraber yayılan (otlayan) dağ keçilerine hayranlıkla bakarken, diğer bir gözü ile de elektrik direğini inceledikten sonra; orta gerilim (!) enerji iletim hattı diyor.

“Orta gerilim (OG) nedir?” denildiğinde ise, ortalıkta farklı farklı rakamlar uçuşuyor. Nerede ise her elektrikçi den farklı farklı tanımlar alınıyor. Kimi 31,5 kV, kimi 36 kV, kimi de daha yüksek bir değeri OG üst sınırı olarak belirliyor. Bu bir sınav sorusu olsa idi, acaba kaç elektrikçi/mühendis bunu doğru yanıtlardı.

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili konularda, karşılakilere rakamları (ezbere) soru olarak yönelmek acaba ne kadar sağlıklı ? Örneğin: “Tehlikeli gerilim, 50 Volt’un mu, yoksa 42 Volt’un mu üzerindeki gerilimlerdir ?”

(Bakınız : KUTU 1)

İş sağlığı ve güvenliğinde sayılara farklı bir bakış :

Sosyal Güvenlik Kurumu’nun (SGK) 2009 yılı iş kazası istatistikleri incelendiğinde; Kurum’a bildirilen toplam 64 316 iş kazasının 8 364 (%13,00)’ünün “kişilerin düşmesi” sonucu oluştuğu belirtilmektedir. Bu iş kazalarından

Resim 2- İşyerinde korkuluğu ve trabzanı olmayan bir merdiven.

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

- ★ **3 747** 'si (toplam iş kazasının %5,83) **kişilerin yüksek bir yerden** (ağaçlar, binalar, yapı iskeleleri, **merdivenler**, makinalar, araçlar) ve çukur, derin bir yere (hendeklere, kuyulara, kazılara, yerdeki çukurlara) düşmesi,
- ★ 4 575'i (2009 yılı toplam iş kazalarının %7,11) kişilerin hemzemin (aynı seviyede) ortamda düşmesiyle oluşmuştur.

Buradan çıkartılabilecek ders; gerek aynı seviyeden, gerekse yüksekten düşmeler iş kazalarında önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle iş sağlığı ve güvenliğine ciddi bir şekilde önem veren DUPONT gibi önemli firmalarda, merdivenlerden inip – çıkarken bir elin boş olması ve trabzanların kullanılması (tutulması) temel iş güvenliği kurallarından biri olarak vurgulanır.

Resim 2'deki işyerinde Merdiveni yapan teknik kadronun tehlike değerlendirmesi ya da risk algılamasında güvensiz bir durum görülmemiş. Benzer görüntülerle işyerlerimizde sıklıkla karşılaşmaktadır.

Burada iki veya üç basamaklı merdivene trabzan yapılmasının en önemli nedeni, merdivenden inerken/ çıkarken birkaç defa kaymadan dolayı **"kazaya ramak kalma"** olayının yaşanmasıdır.

Bu işyerinde merdiven basamaklarına kaydırmaz bant yapıştırılması ve korkuluk-trabzan yapılması en ekonomik önlem olarak önerilmiş ve uygulanmıştır.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 1987 yılında yayınladığı İşçi Eğitiminde bir el kitabı olarak kullanılması önerdiği "Güvenli ve Sağlıklı Çalışma Koşulları" ile ilgili internet ortamında "http://www.ilo.org/public/english/region/europro/moscow/info/publ/swedish_osh_manual_en.pdf" adresinden ulaşılabilen / indirilebilen kitabın 17. Sayfasında, merdiven basamağı sayısı ve korkuluk/trabzan yapılması ile ilgili önerisinde; üç basamaktan fazla olan merdivenlerde trabzan bulunmasını öngörmektedir (Resim 5).

T.C.Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü'nün yayınladığı bu eğitim kılavuzunun, 18. sayfasının bir bölümünde (Resim 7) ILO'nun kitabının İngilizce baskısında olduğu gibi; "üç basamaktan daha fazla olan merdivenlerde trabzan bulunmalıdır" hükmü yer almıştır.

Bazı hukukçular tarafından yürürlükten kalkmış olması gerektiği söylenen, ancak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından uygulanan (Resmi internet sitelerinde geçerli Tüzük olarak belirtilen ve iş teftişinde kaynak olarak gösterilen) İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü'nün 4. Madde'sinde; "İşverenin, işyerinde, teknik ilerlemelerin getirdiği **daha uygun sağlık şartlarını sağlaması**;... iş kazalarını önlemek üzere işyerinde alınması ve bulundurulması gerekli tedbir ve araçları ve alınacak **diğer iş güvenliği tedbirlerini devamlı surette izlemesi** esastır" denilmektedir. Benzer hüküm İş Kanunun 77. Maddesinde "İşverenler işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için gerekli her türlü önlemi almak la yükümlü kılınmıştır.

Bu durumda ILO'nun da önerisini dikkate alarak üç basamaktan daha fazla olan merdivenlere basamak yapılması zorunludur(!). Resim 2 ve 3'deki görüntü yasal olarak güvensiz bir durumdur, korkuluk ve trabzan yapılmalıdır.

Buraya kadar gördüğümüz ve tartışmasız olarak öğrendiğimiz bilgileri kullanmaya kalkarsanız, bakın başınıza neler gelir?

"2 Temmuz 2011'de T.C.Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü Sınav Hizmetleri Daire Başkanlığı – Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü 4. Grup: A Sınıfı İş Güvenliği Uzmanlığı A Kitapçığında ; 72. Sıradaki soru"sı:

"İşyeri merdivenlerinin en az kaç basamaktan fazla olanlarında korkuluk ve trabzan bulunması zorunludur? sorusu ile karşılaşılınca ve cevap şıkları olarak da;

A) 2 B) 4 C) 6 D) 8 "

belirtilmiş ise, bunlardan hangisini doğru şık olarak işaretlerdiniz ?

Yukarıdaki kitapları okumuş / eğitimini almış birisi izensiz tahminimizce A ve B şıkları arasında bocalardınız.

Sınav yaptıran kuruluşun (İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü) önerdiği kitapta 3 basamaktan fazla olanlara korkuluk ve trabzan öneriliyordu. Daha emniyetli olsun diye eğer A şıkkını (2 basamak) işaretlemişseniz, puanınız gitti demektir. Çünkü soruyu hazırlayanlar (tahminimizce) cevap olarak İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü'nün (İSİGT-Md.23 /8) "dört basamaktan fazla olan her merdivende, korkuluk ve trabzan bulunacaktır" hükmünü doğru cevap olarak kabul etmişlerdir.

Eğitim Kılavuzlarından öğrendiğimiz bilgilerle, sınavlarda sorulan sorular arasındaki çelişki bununla bitmemektedir. Bir örnek daha verelim :

Resim 6'da belirtildiği gibi, ILO'nun iş sağlığı ve güvenliği eğitim kitabında "taşlama tezgahı ile ilgili bölümde (Resim 8 ve 9) taşın önündeki mesnet ile taş arasındaki açıklığın 2 mm'den daha fazla olmaması belirtilmiştir.

Güvenli ve Sağlıklı Çalışma Koşulları Eğitim Kılavuzu'nda da taşlama tezgahlarında; taş ile önündeki mesnet arasındaki açıklığın en fazla 2 mm olması öğretilmektedir.

Oysa İSİG T'nün 175. Maddesinde; "Elle yapılan taşlama işlerinde, taşlanacak parça bir mesnet veya tabla üzerinde tutulacaktır. **Mesnet** veya tabla, sağlam ve taşın şekline uyacak tarzda yapılmış olacak, **taşı aralarındaki açıklık 3 milimetreyi geçmeyecek** şekilde ayarlanabilecektir. Taş dönerken mesnet veya tabla, hiç bir nedenle ayar edilmeyecektir. (Bakınız KUTU 2)

ABD'nin İş Sağlığı ve Güvenliği İdaresine göre [Standard 29 CFR 1910, madde; 215(a)(4)] taşlama tezgahında; **taş ile önündeki mesnet** arasındaki açıklık **0.3175cm (1/8-inch)**'den fazla olmamalıdır (Bu durum ISIG Tüzüğü'nün desteklemektedir).

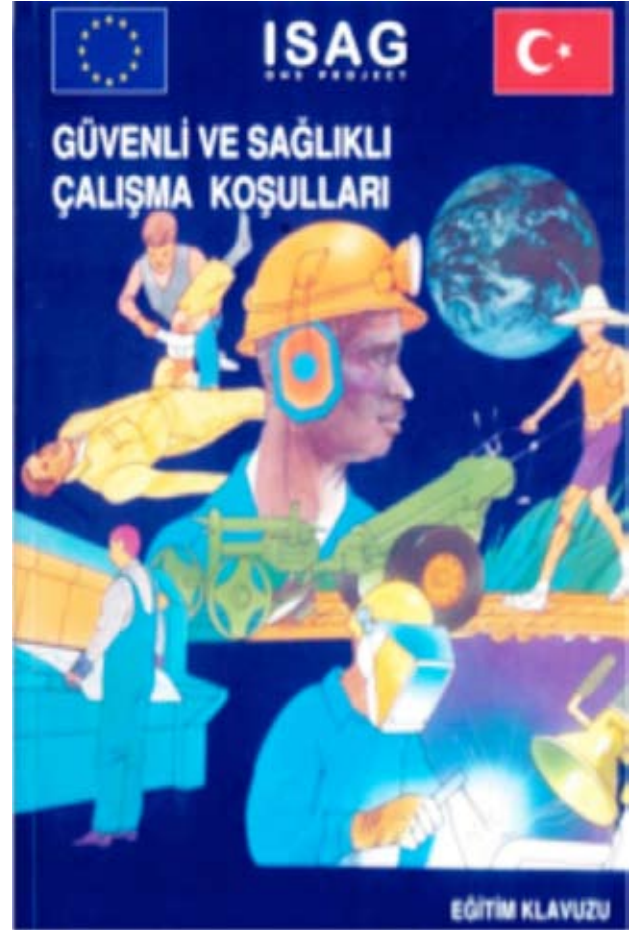
Resim 3 – Beş basamakla çalışma platformuna çıkılan, korkuluğu ve trabzanı olmayan merdiven.

Resim 4 – Fabrika ofis binası girişi.
Ülkemizde (Resim 4) 2 veya 3 basamakla çıkılan ve merdivende korkuluk ve trabzanı olan bir işyeri.

- ☐ be wide enough for traffic
- ☐ have handrails on the stairs if there are more than three steps
- ☐ have a guard barrier where there is a risk of falling

Resim 5 – Safety – Health and Working Conditions Training Manuel kitabının 17. Sayfasından bir bölüm.

Resim 6 – Güvenli ve Sağlıklı Çalışma Koşulları Eğitim Kılavuzu (Yukarıda söz konusu edilen kitabın Türkçe tercümesi.. “İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü” tarafından yaptırılarak, kitap haline getirilmiş, bir eğitim kılavuzu olarak kullanılması önerilmiştir)

- ☐ Üç basamaktan daha fazla olan merdivenlerde trabzan bulunmalıdır.
- ☐ Düşme riskinin bulunduğu yerlerde korkuluk olmalıdır.

Resim 7- Güvenli ve Sağlıklı Çalışma Koşulları Eğitim Kılavuzu (Resim6) kitabının 18. Sayfasının bir bölümü.

Sabit zımpara tezgahı, sağlam bir mesnete sahip olmalıdır. Mesnet kolayca ayarlanabilmeli ve aşındırıcı taşın merkez hattının biraz altında taşın en fazla 2 mm uzakta olmalıdır. Mesnet ile

Güvenli ve Sağlıklı Çalışma Koşulları Eğitim Kılavuzu'nun (Resim 6) 22. Sayfasından bir bölüm.

Resim 8 – Taşlama tezgahında güvenli çalışma

Sonuç ve Öneriler:

İş sağlığı ve güvenliğini ilgilendiren konularda ezberle dayanan rakamsal soruları sormak pek de sağlıklı ve bilimsel (uygun) değildir.

Ya da:

Örneğin; **“İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü’ne göre: “İşyeri merdivenlerinin en az kaç basamaktan fazla olanlarında korkuluk ve trabzan bulunması zorunludur?”**, “Elektrik Kuvvetli Akım Tesisleri Yönetmeliği’ne göre tehlikeli gerilim’in alt sınırı kaç voltur” gibi daha somut soru hazırlanmalıdır.

İş sınavlarının yaşamın önemli bir parçasını oluşturduğu, “ekmeği aslanın ağzından alabilmek” için insanların kıyasıya yarıştığı bir ortamda, her hata göze batmakta ve yaşamları etkilemektedir. Üstelikte kurumların saygınlığına gölge düşürmektedir. Bunun için hem kullanılan bilgi ve belgeler tutarlılık açısından gözden geçirilmeli; hem de sınavlarda bu tutarsızlıkları gözler önüne sermekten kaçınılmalıdır.

Kaynak:

http://www.deltaelectrics.com.au/products/medium-and-high-voltage-mv-hv-power-http://en.wikipedia.org/wiki/High_voltage_distribution

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü

http://www.ilo.org/public/english/region/eurpro/moscow/info/publ/swedish_osh_manual_en.pdf

<http://www.osha.gov/SLTC/machineguarding/new-grinder-checklist.html>

<http://cfnewsads.thomasnet.com/images/large/525/525793.jpg>

KUTU : 1

Elektrik Mühendisleri veya elektrikçiler mesleki konuları irdelerken, alçak gerilim (AG), orta gerilim (OG), yüksek gerilim (YG) sözcüklerini çok kullanırlar. Elektrikçi olmayan biri, örneğin bir iş güvenliği uzmanı, orta gerilim hangi değerleri / gerilimleri kapsıyor diye bir soru yönelttiğinde Elektrik Mühendislerinden farklı farklı yanıtlar alır. İnternet ortamında veya bazı devletlerin standartlarında AG, OG ve YG farklı şekilde tanımlanmaktadır.

Ör: ABD 2005 Ulusal Elektrik Kodu’nda 600 V üzerindeki gerilim YG (madde 490.2), İngiliz Standardı BS 7671:2008’de 1000 V (AC) veya 1500 dalgasız DC’nin üzerindeki gerilimler kabaca YG olarak tanımlanmaktadır.

“Türkiye’de **Elektrik Kuvvetli Akım Tesisleri Yönetmeliği’nde** (Md.4)

Alçak gerilim: Etkin değeri 1000 volt ya da 1000 voltun altında olan fazlar arası gerilimdir.

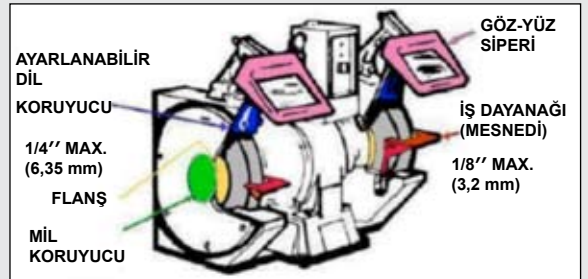
Yüksek gerilim: Etkin değeri 1000 voltun üstünde olan fazlar arası gerilimdir.

Tehlikeli gerilim: Etkin değeri, **alçak gerilimde 50 voltun üstünde olan**, yüksek gerilimde hata süresine bağlı olarak değişen gerilimdir” ,

“İSG T’de ise (Md.274); Toprak ile potansiyel farkı **42 volt-tan fazla olan alternatif gerilimli** elektrik tabloları, özel yerlerde bulundurulacak ve bu yerlerin tabanı, akım geçirmeyen malzemeden yapılmış veya bu cins malzeme ile kaplanmış olacaktır” denilmektedir.

“Orta gerilim” hangi voltaj aralığını kapsadığının (varsa) resmi bir yanıtı henüz yoktur ya da bu yazıyı hazırlayan henüz ulaşamamıştır.

KUTU : 2

Resim 9- Taşlama Tezgahı

Taşlama tezgahlarının zımpara taşı dönerken gizli bir engelle karşılaşabilir, kesebilir, parçalayabilir, parçalayabilir, bölünebilir, yakalayabilir, sıkışabilir ve sıkıştırabilir. Bunlarda ciddi yaralanmalara veya ölüme neden olabilir.

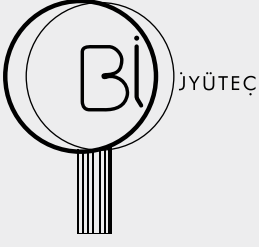
- Personeli korumak için siperlikler veya diğer güvenlik koruyucuları kullan.
- Taşla koruyucu önündeki açıklık 3,175 mm (1/8 inç) , üstteki dil ile taş arasındaki açıklık 6,35 mm (1/4 inç) indirecek şekilde ayarla.
- Küçük iş parçaları taşlanırken uygun el aletleri kullan.
- Çalışırken ellerini ve vücudunu uzak tut.
- Dağınık, uzun sarkan elbiseleri ve uzun saç kapabilir.
- Mücevherat takma.

Fırlayan çapaklar, yongalar, kıvılcımlar, soğutucular ve diğer partiküller (parçacıklar) ciddi yaralanmalara veya ölüme neden olabilir

- Personeli korumak için siperlikler veya koruyucular kullanın.
- Daima kişisel koruyucu donanımları giyin.
- Bakım onarım başlamadan önce enerjisini emin bir şekilde kesin.

Bu güvenlik uyarı levhasında tüm güvenlik tehlikeleri belirtilmemiştir. Ayrıca bununla ilgili güvenlik talimatına bakın, bunları öğrenin ve uygulayın.

Bakanlıkların Yeniden Örgütlenmesi

Türk kamu yönetiminde *Kamu Yönetimi Reformu* olarak bilinen ve 2000'li yılların başından itibaren yoğun bir biçimde tartışılan, büyük ölçüde de parça parça yasalaştırılan yeniden yapılanma rüzgârından sonra en önemli değişikliklerin şu son üç ayda ya-

şandığı iddia edilebilir. Kamu yönetimi reformu sürecine benzer bir şekilde, parçalı bir yönetsel strateji ile bakanlık sisteminin temel parçaları, bir başka deyişle kamu politikalarının örgütlendiği zemin değiştirilmektedir.

Kamu yönetiminin küresel düzene uyumu, bunun yönetsel ve siyasal açıdan gerektirdikleri ülke içindeki siyasal kavgalarla birleştiğinde ortaya yönetsel açıdan yorumlanması gereken bir yapı sunmaktadır. Bu yapı, dışarıdan ve bütünsel bir yaklaşımla ele alınmadığında parçalı ya da süresiz gibi görünen bir durum olarak değerlendirilebilmektedir. Bu parçalı durumun nereye doğru gittiğini, bir başka deyişle Türk kamu yönetiminin yeni yönelimini, siyasal ve yönetsel düzenlemelerin bir arada ve küreselleşmenin yönetimlerden talepleri ile birlikte değerlendirmek gerekir. Ancak bu şekilde yönetimdeki *teknik* olarak görünen kurumsal değişiklikleri anlamlandırmak mümkün olur.

Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümeti'nin 28 Mart 2011 tarihinde TBMM Başkanlığı'na sunduğu yasa tasarısı, 3 Mayıs 2011 tarihli Resmi Gazete'de (RG) yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 6223 sayılı *Kamu Hizmetlerinin Düzenli, Etkin ve Verimli Bir Şekilde Yürütülmesini Sağlamak Üzere Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Teşkilat, Görev ve Yetkileri ile Kamu Görevlilerine İlişkin Konularda Yetki Kanunu*⁽¹⁾ Türk kamu yönetiminde yeni bir reform dalgası başlatmıştır. Kanunla kamu hizmetlerinin düzenli, süratli, etkin, verimli ve ekonomik bir şekilde yürütülmesini sağlamak, daha açık bir ifadeyle bakanlıklar ve personel sistemini değiştirmek, için Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname (KHK) çıkarma yetkisi verilmiştir. Kanunun amacı, kamu hizmetlerinin bakanlıklar arasındaki dağılımını yeniden belirlemek ve kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam edilen memurlar, işçiler, sözleşmeli personel ile diğer kamu görevlilerinin çalışmalarında etkinliği artırmak üzere, bunların atanma, nakil, görevlendirilme, seçilme, terfi, yükselme, görevden alınma ve emekliye sevk edilme usul ve esaslarına ilişkin düzenlemeler yapmaktır.

Özellikle bakanlıklar arasındaki dağılım belirlenirken, mevcut bakanlıkların birleştirilmesine veya kaldırılmasına, yeni bakanlıklar kurulmasına, bazı bakanlıkların bağlı, ilgili ve ilişkili kuruluşlarıyla bunların hiyerarşik ilişkileri; mevcut bağlı, ilgili ve ilişkili kuruluşların bağlılık ve ilgilerinin yeniden belirlenmesine veya bunların mevcut, birleştirilen veya yeni kurulan bakanlıklar bünyesinde hizmet birimi olarak yeniden düzenlenmesine, mevcut bakanlıklar ile birleştirilen veya yeni kurulan bakanlıkların görev, yetki, teşkilat ve kadrolarının düzenlenmesine, taşrada ve yurt dışında teşkilatlanmasına karar verilmiştir. (m.1/a)

Yetki Kanunu'nun çizdiği bu çerçevede, 12 Haziran 2011 seçimlerinden üç gün önce, 8 Haziran 2011 tarih-

li RG'nin mükerrerinde yayımlanarak yürürlüğe giren KHK'larla⁽²⁾ Türkiye'de bakanlık sistemi sadece yönetsel anlamda değil, siyasal bağlamda da yeniden düzenlenmiştir. Bu KHK'lar şunlardır:

No	KHK
633	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK
634	Avrupa Birliği Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK
635	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK
636	Çevre, Orman ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK
637	Ekonomi Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK
638	Gençlik ve Spor Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK
639	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK
640	Gümrük ve Ticaret Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK
641	Kalkınma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK
642	Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi ile Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlıklarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK
643	3046 Sayılı Kanun ile Bazı Kanun ve KHK'larda Değişiklik Yapılmasına Dair KHK

4 Temmuz 2011 tarihli RG'de yayımlanarak yürürlüğe giren 644 sayılı *Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK* ile 645 sayılı *Orman ve Su İşleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK* ile 636 Sayılı *Çevre, Orman ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK* ile öngörülen yapıyı değiştirmiştir.

8 Haziran ve 4 Temmuz 2011 tarihli KHK'lara topluca bakıldığında bir KHK'nın bakanlık sisteminin kuruluşunu düzenlediği, beş KHK'nın yeni bakanlık kurduğu, beş KHK'nın bakanlıkları birleştirdiği ya da ayırdığı ve son olarak bir KHK'nın da iki adet bölge kalkınma idaresi kurduğu görülecektir. KHK'lar aracılığıyla bakanlık sisteminin düzenleme süreci, yetki kanunun çizdiği altı aylık süre dâhilinde, halen devam etmektedir. Bu doğrultuda çıkarılan diğer düzenlemeler, 17 Ağustos 2011 tarihli RG'de yayımlanarak yürürlüğe giren 648 sayılı *Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair KHK* ve 649 sayılı *Avrupa Birliği Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair KHK*'lardır.

Kamuoyunda cemaat vakıflarının mallarının iadesi bağlamında tartışılan sırasıyla 26 ve 27 Ağustos 2011 tarihlerinde çıkarılan 50 sayılı *Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair KHK*⁽⁴⁾ ile 651 sayılı *Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hü-*

münde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair KHK ⁽⁵⁾ da KHK ile yönetmek politikasının örneklerindendir. Bu yazının yazıldığı tarihe kadar yayımlanmış en son düzenleme 14 Eylül 2011 tarihli 652 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK olmuştur. Bu KHK ile Bakanlık sisteminin en önemli parçalarından biri daha değiştirilmiştir. ⁽⁶⁾

KHK'lar topluca değerlendirildiğinde, ilk göze çarpanın, 3046 sayılı yasanın "Başbakan Yardımcıları ve Devlet Bakanları" başlıklı dördüncü maddesinde düzenlenen *devlet bakanlıklarının* 643 sayılı KHK'nın birinci maddesi ile yürürlükten kaldırılmasıdır. Böylelikle, 13 Eylül 1946 tarihli Bakanlıkların Kuruluşu Hakkında Yasa ile siyasal-yönetmelik yaşamımıza giren devlet bakanlıkları, bir başka deyişle sandalyesiz bakanlıklar, tarihe karışmıştır. Bilindiği gibi, bakanlık sayısı ve bakanlıkların görevleri devletin değişimine paralellik gösterir. Özellikle, bakanlıklar arasında eşgüdüm, bakanlıkların işlevlerinin net tanımlanmasına ve aralarındaki bağlantıların kurulması ile gerçekleşebilir. Eryılmaz'a göre, eşgüdüm nedeniyle hükümetler genelde devlet bakanlıklarının sayısını artırma yoluna gitmişlerdir. ⁽⁷⁾ Her ne kadar, son yıllarda azaltılma eğiliminde olduğu bilinse de devlet bakanlıklarının KHK ile kaldırılması önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir.

Bir diğer önemli değişiklik, Başbakana yardım etmek ve Bakanlar Kurulunda eşgüdüm sağlamak üzere Hükümetin oluşumu ve genel siyasetinin yürütülmesinin gerektirdiği sayıda bakanın, Başbakan Yardımcısı olarak görevlendirileceği hükme bağlanmasıdır. Bunlardan sadece beş adedinin Başbakan Yardımcısı unvanıyla

görevlendirileceği düzenlenmiştir. Buradan ortaya, biri unvanlı biri unvansız olmak üzere *iki tip Başbakan Yardımcılığı* oluşturulduğu ortaya çıkmaktadır.

643 sayılı KHK'nın en önemli düzenlemelerinden bir diğeri, kuşkusuz, 3. maddede düzenlenen, *bakan yardımcılığı*dır. Hükümetin görev süresiyle sınırlı olarak, bakana yardımcı olmak üzere ve ona karşı sorumlu olan bakan yardımcılığı oluşturulmuştur. Güler'e göre, bu türden bir pozisyon, 1937 tarihinde önerilen fakat uygulamaya girmeyen siyasi müsteşarlık kurumunu hatırlatmaktadır. Siyasi müsteşarlık tartışması, uygulamaya her bakanlığa birer müsteşar atanması kuralını getirmiştir. ⁽⁸⁾ Son olarak, en yüksek makamdaki kamu görevlisinin müsteşar olduğu dönem bakan yardımcılığının oluşturulmasıyla kapanmıştır.

Dergimizin bu sayısının büyütecini Bakanlık sisteminin yeniden yapılandırılmasına, bu kapsamda Kalkınma Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Orman ve Su İşleri Bakanlığı incelemesine ayırdık.

Büyütec Editörü: Can Umut ÇİNER

Dipnotlar

⁽¹⁾ RG: 3.5.2011, 27923.

⁽²⁾ RG: 8.6.2011, 27958, Mükerrer.

⁽³⁾ RG: 4.7.2011, 27984, Mükerrer.

⁽⁴⁾ RG: 26.8.2011, 28037.

⁽⁵⁾ RG: 27.8.2011, 28038.

⁽⁶⁾ RG: 14.9.2011, 28054.

⁽⁷⁾ Bilal Eryılmaz, *Kamu Yönetimi*, Okutman Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara, 2010, s. 104.

⁽⁸⁾ Birgül A. Güler, http://www.birgulaymanguler.net/files/pdf/bagli_ilgili.pdf

EDİTÖRE MEKTUP

649 sayılı KHK yayınlandı. Başlığı önemli değil. Çünkü 65 maddesinden bir tanesi başlıkla uyumlu. Gerisi başka konulardan söz ediyor. Ama içlerinden bir tanesi dünyaya bedel.

Torba kanunun satır aralarına sıkıştırılan bu madde ile 10 "Bağımsız Kurum"un bağımsızlıkları kaldırıldı. Kurumların ilgili bakanlıklara bağlanması yolu açıldı.

"MADDE 45 - 27/9/1984 tarihli ve 3046 sayılı Kanunun 19/A maddesinin birinci fıkrasına aşağıdaki cümle eklenmiştir. Bakan, bağlı, ilgili ve ilişkili kuruluşların (5018 sayılı Kanuna ekli (III) sayılı cetvelde yer alan kurumlar dâhil) her türlü faaliyet ve işlemlerini denetlemeye yetkilidir."

5018 Sayılı kanun 2003 yılında çıkarıldı. Başlığı "Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu"dur. Bu kanun ile bağımsız olarak faaliyet göstermeleri gereken "Düzenleyici ve Denetleyici" 10 kurum, kanuna ekli 3 sayılı listede şöyle sıralanmıştır: 1- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, 2- Telekomünikasyon Kurumu, 3- Sermaye Piyasası Kurulu, 4- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 5- Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu, 6- Kamu İhale Kurumu, 7- Rekabet Kurumu, 8- Şeker Kurumu, 9- Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurumu, 10- Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu.

(Güngör Uras, *Bağımsız Kurumlar 'Baş ağrıyordu(!)' Müjde: Kurtulduk, Milliyet Gazetesi 22 Ağustos 2011*)

Tek başına bu madde bile, bize yapılmak istenenin aslında yeni bir dünya yaratmak olduğunu ortaya koyuyor. Yasama, yürütme ve yargının birbirinden bağımsız olarak var olduğu, "erkler ayrılığı" ilkesinin geçerli olduğu 1961

Anayasasının yetiştirdiği kuşaklar için "bu yeni dünya düzenini" sindirmek çok zor. Yalnızca onlar değil, 23 Nisan 1920 sonrası "padişah"ın olmadığı bir dünyayı kuranlar ve sürdürenler için de çok zor.

Mektubuma Sayın Güngör Uras ile başladım onun aynı yazısından bir alıntı ile bitirmek istiyorum :

"Sayın okuyucularım, mahkemelerin, üniversitenin, silahlı kuvvetlerin bile Hükümete bağımlı hale getirilmesinden sonra bu 10 bağımsız düzenleyici ve denetleyici kurula zaten gerek kalmamıştı. Karar vatana millete hayırlı olsun.

'Kanun Hükmünde Torba Kararname'ler sayesinde bundan böyle kanun gereksiz.

17 Ağustos 2011 tarihinde Resmi Gazete'de "Avrupa Birliği Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" (KHK) yayınlandı. Sayısı 649. Demek ki bugüne kadar 649 KHK yayınlanmış. Bunların çoğu "torba KHK" olduğuna göre, demek ki iktidarlar, TBMM'nin kanun yapmasına gerek kalmadan kanunlar yapmış, kanunları değiştirmiş. Kanun yapmanın bir tekniği, usulü vardır. Kanun halk için yapılır. Halk kanunu bilecek ki, kanuna uygun hareket edecek. Torba KHK'lar halk için çıkarılmıyor. Yöneticilerin yetkilerini artırmak, sorumluluklarını yok etmek için çıkarılıyor. 'Sen kanuna uymuyorsan, değiştir kanunu. Kanun sana uysun' kapısının açılması çok, hem de çok tehlikelidir."

(Güngör Uras, *Bağımsız Kurumlar 'Baş ağrıyordu(!)' Müjde: Kurtulduk, Milliyet Gazetesi 22 Ağustos 2011*)

Devlet Planlama Teşkilatı'ndan Kalkınma Bakanlığı'na

Can Umut ÇİNER(*)

641 sayılı KHK ile kurulan Kalkınma Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) görevlerini ve yetkilerini kapsayan ve onu bakanlık haline getiren yeni bir kamu örgütüdür. Devletin planlama işlevini yerine getirmek için 1960'lı yıllardan beri müsteşarlık olarak var olan DPT, Kalkınma Bakanlığı ile birlikte ortadan kaldırılmıştır. Kalkınma Bakanlığı'nın amaçlarına bakıldığında (m.2.), büyük ölçüde devletin planlama işlevini yürütmek ile görevlendirildiği görülmektedir. Özellikle, ekonomik, sosyal ve kültür politikalarının belirlenmesinde danışmanlık yapmak Bakanlığın en temel görevi olarak tanımlanmıştır. Bunun yanında, daha önce DPT tarafından yürütülen, hükümet tarafından belirlenen amaçlar doğrultusunda makro ekonomik, sektörel ve bölgesel gelişme alanlarında, ulusal ve yerel düzeyde analiz ve çalışmalar yaparak kalkınma planı, orta vadeli program, yıllık programlar, stratejiler ve eylem planları hazırlamak görevini de sürdürceği hükme bağlanmıştır.

Örgütlenme ve amaç açısından bakıldığında DPT'nin Bakanlık haline getirildiği rahatlıkla söylenebilir. Türk kamu yönetiminin son yıllardaki durumu göz önünde bulundurulduğunda ve bakanlık müsteşarlık ilişkisi açısından değerlendirildiğinde bu durum Bakanlık düzeyine çekilme olarak da yorumlanabilir. Kısaca burada önemli olan, *Müsteşarlık* düzeyinden *Bakanlık* düzeyine değiştirilmesidir. Bakanlıklar, genel olarak kamu politikalarının sektörel düzeyde yöneten kamu örgütleridir. Bu bağlamda, planlama işlevi tüm sektörleri içine alan bir yönetim unsurudur. DPT'nin Kalkınma Bakanlığı olması, planlama mekanizmasının bütünsel bir anlayıştan çıkarıldığını, kurumsal ve sektörel planlama anlayışının ön plana geçtiğinin bir kanıtı olarak görülebilir. Bunun yanında, Bakanlığın DPT'nin klasik görevlerini sürdürmesi ilk bakışta çelişkili bir durum gibi görünse de, aslında planlama işlevinin değişen anlamı düşünüldüğünde kendi içinde bir tutarlılığı olduğu görülecektir.

(Bölgesel ?) Kalkınma Bakanlığı

Değişen planlama anlayışının ülkenin tümüne ait bir yaklaşımdan en azından şimdilik tanımsal düzeyde uzaklaştığını söylemek zordur. Kamu politikası analizinde özellikle yukarıdan aşağıya, bir başka deyişle devlet odaklı yaklaşımdan diğer aktörlerin katıldığı bir yönetsel süreçte doğru yaşanan değişim Türkiye açısından geçerlidir. Buna göre, DPT, dönüşen devletin değişmesi gereken kurumları olarak algılanmaktaydı. Nitekim uzun yıllar böyle düşünülse de, özellikle iki işlev DPT'nin son dönem etkisini artırmıştı. Bunlardan biri stratejik planlama işlevi diğeri de kalkınma ajanslarının kurulması süreciydi.

Kurumsal temelde kamu idarelerinin hazırladığı stratejik planlama sürecinde etkin olan DPT'nin halen en görevini Kalkınma Bakanlığı sürdürmektedir. Türkiye'de bölgesel kalkınma konusunda kuruluşundan günümüze kadar en önemli kurum olan DPT'nin kurumsal gücünden yararlanılarak kalkınma ajansları kurulmuştur. 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Kanun ile kalkınma ajanslarının genel eşgüdümü görevi DPT'ye verilmiştir. 26 adet kalkınma ajansının kuruluşunda ve işlevlerini yerine getirmeleri sürecinde işbirliği yaptıkları temel kurum DPT olmuştur. Buna paralel olarak

Kalkınma Bakanlığı ajansların eşgüdümünü sağlama ve bunlarla ilgili iş ve işlemleri yürütmekle görevlendirilmiştir.

61. Hükümetin işbölümü çerçevesinde bakıldığında, Kalkınma Bakanlığı'na Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı (TÜİK), GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Doğu Karadeniz Bölgesi Kalkınma İdaresi 642 sayılı KHK ile kurulan Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi bağlanmıştır. Kalkınma Ajansları da Kalkınma Bakanlığı'nın ilgili kuruluşları olarak tanımlanmıştır.⁽¹⁾ Buradan, Bakanlığın en temel görevinin *bölgesel kalkınma* işleri olduğu rahatlıkla görülebilir. Bir başka deyişle, yeni örgütlenmede, yukarıda özetlenen gelişmeler paralelinde DPT'nin içindeki Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü'nün görevlerinin Bakanlığın en temel görevi haline getirildiği rahatlıkla görülecektir.

Kalkınma Araştırmaları Merkezi

Yerel ve bölgesel kamu politikalarının hazırlanmasından, uygulanmasına kadar olan süreçte Kalkınma Bakanlığı bünyesinde iki yeni yapı kurulmuştur. Bunlardan birincisi *Kalkınma Ajansları Merkez*'nin kurulmasıdır. (m.24) Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma konuları ile ilgili araştırmalar yapmak/yaptırmak ve geliştirmekte olan ülkelere kalkınma deneyimini aktarmak, ülkelere teknik yardım faaliyetlerine destek Merkezin temel amaçları olarak belirlenmiştir. Ayrıca kamu kurum ve kuruluşlarında planlama, programlama, proje hazırlama ve yönetme konularında kapasite geliştirme amacıyla eğitimler vermek ve rehberler hazırlamakla görevlendirilmiştir. Merkezin yerli ve yabancı üniversitelerin, kurumların ve düşünce kuruluşlarının temsilcileri ve uzmanlarıyla işbirliği yapabileceği, yerli ve yabancı özel kişiler ile tüzel kişilere araştırma, inceleme, analiz ve proje çalışmaları yaptırabileceği de hükme bağlanmıştır.

Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu ve Bölgesel Gelişme Komitesi

Diğer yapı ise, 641 sayılı KHK'da düzenlenmemiş, 17 Ağustos 2011 tarihli 649 sayılı KHK'da düzenlenmiştir. Buna göre *Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu ve Bölgesel Gelişme Komitesi* oluşturulmuştur. Bölgesel kalkınmaya ilişkin konularda karar organı olan *Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu*, Başbakan ve Kalkınma Bakanı ile Başbakanın belirleyeceği bakanlardan oluşan bir kuruldur. Bu kurul, temel olarak bölgesel kalkınma politikalarını ve bu konuda ulusal stratejiyi belirlemekle görevlendirilmiştir. Bunun yanında, tarım, sanayi, turizm, ulaştırma, mekânsal gelişme, kırsal kalkınma, girişimcilik, yenilik, küçük ve orta ölçekli işletmeler gibi ana politika alanlarıyla bölgesel gelişme politikalarının bütünlüğünü ve eşgüdümünü sağlayacak üst ölçekli kararlar almak amaçındadır. Kurul ayrıca, Güneydoğu Anadolu Projesi, Doğu Anadolu Projesi, Doğu Karadeniz Projesi ve Konya Ovası Projesi gibi kalkınma projelerini, bölge planlarını, stratejileri ve eylem planlarını onaylamakla görevlendirilmiştir.

2008 Yılı İlerleme Raporu'nda bölgesel politikalar konusunda eşgüdüm görevi için Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) bağlamında Bakanlıklararası Bölgesel Gelişme Komitesi'nin kurulmamış olması Avrupa Komisyonu tarafından eleştirilmektedir.⁽²⁾ Yine aynı raporda, bölgesel politikalar bağlamında uyumun ve yönetsel kapasitenin zayıflığı vurgulanmaktadır. 2009 Yılı İlerleme Raporu'nda da

* Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

benzer biçimde idari kapasite zayıflığı öne çıkarılmaktadır⁽³⁾ 2010 yılı İlerleme Raporu'nda daha önceki raporlarda görüldüğü gibi bölgesel düzeydeki idari kapasitenin zayıflığı eleştirisi yinelenmektedir. Ancak 2010 yılı Raporu'nun önemi, Türkiye'nin yeni bölgesel politikasının temel unsuru olarak düşünülen ve 2010 yılı içerisinde oluşturulması öngörülen yapının tanımını yapmasıdır. Buna göre Bölgesel Kalkınma Komitesi (RDC) olarak tanımlanan yapı "merkezi kuruluşların kendi aralarında ve yerel ve merkezi düzeyler arasında bölgesel kalkınma politikalarını koordine etmeyi amaçlamaktadır." Görüldüğü üzere, Kalkınma Bakanlığı bünyesine daha sonradan giren Bölgesel Gelişme Komitesi'nin Avrupa Birliği'ne uyum bağlamında önemli bir tarihselliği bulunmaktadır.⁽⁴⁾

Bölgesel kalkınma konularının teknik düzeyde tartışıldığı ve Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu'nun karar almasına yönelik önerilerin geliştirildiği *Bölgesel Gelişme Komitesi* ise, Müsteşarın başkanlığında, Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarları ile Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu'nda temsil edilen bakanlıkların müsteşarlarından oluşurulmuştur. Ayrıca, Komitenin gündemine göre de kamu kesimi, özel kesim veya sivil toplum kuruluşu temsilcileri de Komite toplantılarına davet edilebileceği belirtilmiştir. Komitenin görevleri bölgesel kalkınma konusunda ulusal düzeyde politika önerileri geliştirmektir. Yine, Komite, bölgesel gelişme ulusal stratejisi çalışmalarını yönlendirir ve bunlarla bölge planlarının uyumunu sağlamakla görevlendirilmiştir. Ayrıca, ulus ölçeğindeki politikaları bölgesel kalkınmaya etkileri açısından değerlendirmek ve kalkınma ajansları ile diğer ilgili kuruluşların bölgesel gelişmeye yönelik uygulamalarını izlemek, değerlendirmek ve bunların performanslarını denetlemekle görevlendirilmiştir.

Değerlendirme

Bilindiği gibi, yerel yönetimler 2003 yılından beri çok köklü değişimler geçirmiştir. Bu değişimin halen devam ettiği rahatlıkla söylenebilir. Farklı siyasal kesimlerin farklı yerel özerklik tanımları ve talepleri göz önünde bulundurulduğunda konunun ne kadar önemli olduğu ortadadır. Kamu yönetimi reformunun en son ayağını oluşturan bakanlık örgütlenmesinin yeniden yapılandırılması süreci

içinde Kalkınma Bakanlığı önemli bir yere sahiptir. Kamu politikasının Avrupalılaştırılması bağlamında Kalkınma Bakanlığı, ilişkilendirildiği kalkınma ajansları ile bölge ölçeğinin eşgüdümünde en önemli aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Kalkınma ajanslarının yerel ekonomik aktörleri ve çıkar gruplarını hareketlendirici etkisi açısından konuya yaklaşıldığında, yerel ve bölgesel ölçekte yönetim yapısının dönüşümünün yanında toplumsal ve ekonomik bir değişim de gerçekleştiği görülmektedir. Bu aktörler ve onların ilişkide bulunduğu küresel mekanizmalar açısından bölgesel ölçeğin merkez ile ilişkisi önem kazanmaktadır. Bu süreç, küresel ve yerel aktörler açısından yerel ve bölgesel planlama meselesini yönetecek bir merkez örgüt ihtiyacını öne çıkarmıştır. Nitekim AB'ye uyum sürecinde Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin deneyimine bakıldığında her birinin bölge ölçeğini planlayıcı bir Bölgesel Gelişme Bakanlığı'na sahip oldukları görülmektedir. Bu bağlamda zaten başlı başına bir AB isteği olduğu bilinen kalkınma ajansları ile ilişkilendirilecek olan yapının dönüşümünün de bu siyasal etkiden uzak tutulamayacağı bilinmelidir. Özellikle yukarıda kısaca değinilen görevleriyle birlikte Kalkınma Bakanlığı'nın planlama işlevini düşündüğümüzde Bakanlığın büyük ölçüde bir Bölgesel Kalkınma Bakanlığı olduğu görülecektir. Bu bağlamda, Bakanlığın temel hizmet ölçeğinin bölgesel kalkınma olduğu bu anlamda da ulusal planlamanın yerini ulusal düzeyde bölgesel kalkınmanın planlanmasına bıraktığı açıktır.

Dipnotlar

(1) Kalkınma Bakanlığı, http://www.dpt.gov.tr/Kalkinma_portal, (1.9.2011).

(2) Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2008 İlerleme Raporu*, s.65-67,

http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2008.pdf (1.9.2011)

(3) Avrupa Komisyonu, *2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporu*, s.68-69.

http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2009.pdf (1.9.2011)

(4) Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2010 Yılı İlerleme Raporu*, s.74, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2010.pdf, (1.9.2011)

Sosyal Politikaya İkinci Büyük Hükûmet Darbesi: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

A.Gürhan FİŞEK*

İki Büyük Hükûmet Darbesi ...

Biri, askersel gücünü baskı aracı olarak kullanan 12 Eylül Yönetiminden, Diğeri, çoğunluk oyunu baskı aracı olarak kullanan AKP Yönetiminden

"Sosyal" olan her şeyden egemenler rahatsız oluyor. Diğer bir deyişle "dar alanda yapılan paslaşmalar" onlara dokunmuyor da, alan genişledikçe, toplumun tümüne yayıldıkça, rahatsızlık artıyor. Onun için zaman içinde, ülkemizdeki egemenler, "sosyal" politikaya karşı farklı yöntemler geliştirmişlerdir.

Önce "sosyal politika" terimi yasaklanmak istendi. 12 Eylül askersel darbesinden sonra, üniversitelerdeki "sosyal politika" bölümlerinin adı, "çalışma ekonomisi ve en-

düstri ilişkileri"ne dönüştürüldü. Bu sosyal politikaya vurulan ilk darbeydi. Bu ad değişikliğinin arkasında yatan niyet, sosyal politikayı, çalışma yaşamı ile sınırlı tutmaktır. Hızla gelişen yoksulluk, eğitimsizlik, sağlıksızlık, insan hak ve özgürlükleri kapsam-dışı tutulmaya çalışıldı. Ama yine de, sınıf çatışması, sendikal örgütlenmeler, sosyal güvenlik bu yeni bölümün ilgi alanının içine giriyordu.

2007'ye gelindiğinde, AKP, hem seçim beyanname-sinde ve hem de Yeni Anayasa çalışmalarında, sosyal politikanın içeriğini yozlaştırmaya başladı. Bu yapılanlar, Dünya Bankası tarafından oluşturulan politika önerileriyle de uyumluydu. "AKP sosyal politikasının bir devenin iki hörgücüne benzediğini söylemiştik (1) :

* Prof.Dr., Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Genel Yönetmeni ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü - İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

- 1) Küreselleşmenin dayatmalarına boyun eğmek ("Bağımsızlık" kavramının unutulması; eğitimde ve sağlıkta özel kesimin güçlendirilmesi; sağlıkta hastaneciliğin baş-tacı edilmesi, çalışma yaşamında esnekliğin geliştirilmesi; sosyal güvenliğin bireysel emekliliğin yedeğine alınması; sosyal güvenlik fonlarının piyasa araçları olarak algılanması),
- 2) Sosyal yardımları çoğaltmak (Dünya Bankası'ndan ve alınan kredilerle ya da diğer uluslararası kuruluşlardan değişik adlar altında bireylere, merkezi hükümet ve yerel yönetimlerce çalışmaya karşılığında para, kömür, erzak vb. dağıtma; kişi-şirketlerden "sosyal sorumluluk" ya da "hayır yapma" amacıyla toplanan "lütuf"ların gereksinme içinde olanlara dağıtılması).

2011'de AKP'nin seçim programında (2) ve seçim sonrası KHK'ye dayanarak kurduğu "Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı"nda ise, bu yozluk daha da geliştirilerek, "sosyal politika" tanınmaz hale getirilmiştir (3). Bu da sosyal politika ikinci darbedir.

AKP'nin sosyal politika çizgisi, onu sosyal hizmet ve sosyal yardımlarla özdeşleştiren bir çizgidir. Yeni kurulan aile ve sosyal politika bakanlığı'nın kuruluş kanununda belirlenmiş amaçlarına baktığımızda, yalnızca, sosyal yardımların tek elde toplanması ve sosyal risk gruplarına (kadın, çocuk, engelli, şehit ailesi vb) yönelik hizmetleri kapsadığı görülmektedir.

61. Hükümet, kendilerinin deyimiyle "ustalık" dönemi ürünü olan sosyal politika yaklaşımı, çelişkiler ve yalınkat çözümlerinin yanında, belirli bir mantık zinciri içerisinde izlenebilmektedir.

Bu mantık zincirinin temel belirleyicilerini şöyle özetleyebiliriz:

1. Sosyal politika, sosyal hizmet ve sosyal yardım kavramlarıyla sınırlandırılmıştır.
2. Sosyal hizmet ve sosyal yardımların tek başına bir politika olarak belirlenmesi ve yürütülmesi sürdürülmüştür.
3. Hedef grupların karşı karşıya kaldığı sorunlar, bütün program içerisinde dağıtılmış ve değişik bakanlıkların görev alanları arasına konulmuştur.
4. Bu hizmetlerin götürüleceği hedef gruplar belirlenmiş ve -sorun odaklı değil-, hedef odaklı bir örgütlenmeye gidilmiştir.
5. Sosyal hizmet ve sosyal yardımların ana hedeflerinden biri de, ailelerdir. Aile toplumun muhafazakar yapısını sürdürmenin temel aktörü olarak belirlenmekte ve desteklenmektedir.
6. Hükümet otoritesinin genişletilmesi eğilimi doğrultusunda, kendisi dışındaki güç odaklarını kontrol altına alma ve yönlendirme isteği yasalaştırılmaktadır.
7. Cumhuriyetin anıt kurumlarına olan tahammülsüzlük, SHÇEK'in tamamen kaldırılması ile kendini göstermektedir.
8. Sosyal politika kavramına düşmanlık sürmektedir; kavramın içi boşaltılmaya çalışılmaktadır.
9. Küresel düzenle bütünleşme hedefi, sürdürülmektedir.

Sosyal politika, sosyal hizmet ve sosyal yardım kavramlarıyla sınırlandırılmıştır.

2828 sayılı SHÇEK Yasası, sosyal hizmetleri şöyle tanımlamaktadır: "Kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan, maddi, manevi, sosyal yoksunlukların giderilmesine ve ihtiyaçla-

rının karşılanmasına, sosyal sorunların önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünüdür." (Madde 3)

Buradan da kolayca anlaşılabileceği gibi, sosyal hizmetler, birey ile yüzyüzedir. Onun yoksunluklarının giderilmesi, onun toplumla yaşadığı sorunların çözümüne katkıda bulunulması, onun hayat standartlarının geliştirilmesi vs.

Bu hizmetin bir yönüyle günöbirlik, bir yönüyle yerel özelliğini vurgulamaktadır. Bu, sosyal politikanın genelden yerele indirgenmesi açısından, önemli bir araç olduğunu ortaya koymaktadır.

Sosyal yardım hizmetleri de böyledir. Hayatın akışı içinde, beklenmeyen biçimde doğan ve kurulu sistemlerle giderilemeyen gereksinmelere yanıt verir. "Beklenilmeyen" durumun bir an önce giderilmesinin ardından, sosyal yardımlar kesilir; yaşam olağan akışına döner. Bu özelliğiyle sosyal yardımların, sosyal güvenlik sistemindeki boşlukları kapatabilme rolü vardır.

Buna karşın sosyal politika, tüm yoksunlukların kaynağını bulup onları yok etmeyi amaçlayan, kısa ve uzun erimli, bir çok politikanın bileşkesidir. Toplumun geneliyle ilgilenir ve makro düzeyde hizmetlerin bütünlüğü, birbirini tamamlayıcılığı üzerinde kafa yorar. Yerele indirgenmesi konusunda da araçların oluşturulması ve işlemesi için yol gösterir. Bütün bunları, toplum adına ve toplumsal sorumluluğun gereği olarak yerine getirir. Toplum, kendi insanına değer verdiği için bu önlemleri alır; bunun göstergeleri, risklerin önlenmesi konusunda yol göstericidir (Sosyal güvenlik, sağlık, istihdam, insanca gelir, eğitim, hak arama-örgütlenme özgürlüğü vb.).

Sosyal hizmet ve sosyal yardımların tek başına bir politika olarak belirlenmesi ve yürütülmesi sürdürülmüştür.

İthal reçete kullanımı sürmektedir. Dünya Bankası'nın şartlı nakit para transferi önerisini hayata geçirmek için SHÇEK tarafından ısrarla yürütölen "diğer bakanlıklardan bağımsızlık" (tek başına hareket etme) yaklaşımı, bu kez SHÇEK olmaksızın sürdürölmektedir. Farklı bakanlıklar bünyesinde yer etmiş olan sosyal politika araçlarıyla arasında köprü kurmadan yürütölen, sosyal hizmet ve sosyal yardımların, daha düşük yarar getireceği çok söylenmiştir; uygulamada da görölmüştür. Ama sosyal yardımları yönlendiren kurumun görece bağımsızlığı karşısında, yardım alanların bağımlılığı çarpıcıdır. Çünkü, bir sosyal güvenlik önemi olarak sosyal yardımın geçici karakterde olması gerektiği halde, sosyal yardım kuruluşlarının sürekli bir karakter kazandırılmıştır. Bunun bir çok nedeni vardır:

- (1) Yoksunluk (aciz) içindeki insanların iktidardaki partiye olan bağımlılıklarını arttırmak.
- (2) Küreselleşmenin zorunlu olarak yol açtığı işsizliğin bir an önce ortadan kaldırılması gerektiği yönündeki baskıyı hafifletmek,
- (3) Genel olarak toplumda hareketliliği azaltmak ve olası işsiz kalma ya da yoksunluk durumunda, yardımlardan yararlanmayı tehlikeye sokmama düşüncesiyle, korkutarak, insanları pasifleştirmek vs.

Hedef grupların karşı karşıya kaldığı sorunlar, bütün program içerisinde dağıtılmış ve değişik bakanlıkların görev alanları arasına konulmuştur.

AKP Seçim Beyannamesi, 61.Hükümet Programı (4) ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kuruluşu Hakkında KHK birlikte incelendiğinde, sosyal politikayı ilgilendiren şu başlıklar dikkat çekmektedir: Yoksulluk, işsizlik, eği-

tim, sağlık, gençlik. Seçim beyannamesinde istihdam ve işsizliğe özel bir önem verilmiştir. “Uzmanlaşmış meslek edinme merkezleri” projesiyle, İŞKUR, herkese bir meslek danışmanı verecektir (Beyannamede tıpkı aile doktorluğu gibi denilmektedir). Güçlü toplum hedefinin gerçekleştirilmesi için eğitim, gündemin başında yer alacaktır. Zorunlu eğitim-öğretim 13 yıla çıkarılacaktır. Türkiye bölge ülkeleri için cazip bir sağlık üssü haline gelecektir. Kamu-Özel Ortaklığı Modeli ile yüksek teknoloji merkezleri vb kurulacaktır. Gençliğe gelince : 2023 yılına daha etkin, girişimci, donanımlı, ahlaklı, evrensel değerler ve kendi tarihinde aldığı değerleri harmanlamayı bilen bir gençlikle girilecektir. Gençlik Ajansları projesi, TOKİ ve YURTKUR bu çalışmaların en önemli aktörleri olacaktır. Ama dikkat edilirse, bu hedeflerden hiçbirini “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı”na yönlendirilmemiştir. Demek ki, “sorun”ların çözümü başka bakanlıklara, “hedef” gruplara yönelik “sorunu hafifletici” hizmetler başka bir bakanlığa verilecektir.

Bu hizmetlerin götürüleceği hedef gruplar belirlenmiş ve –sorun odaklı değil–, hedef odaklı bir örgütlenmeye gidilmiştir.

Seçim beyannamesi, 61.Hükümet Programı ve “Aile ve Sosyal Politikalar” Bakanlığının kuruluş yasasında, şu hedef gruplara ulaşmak planlanmıştır: Aile, muhtaç, çocuk, kadın, özür, yaşlı, şehit ailesi. Bütün bu eşitsiz konumdaki sosyal kümelerin sorunları içiçe geçmiş olup, birbirinden bağımsız değildir. Halbuki iktidar, bu kümeleri tek tek ele almakta, bütünden soyutlayarak, tek tek çözmeye çalışmaktadır. Sözgelimi, yoksulluk bu kümelerin en temel ortak özelliğidir; gelir, sağlık, eğitime erişimdeki yetersizlikler ortaktır. Bütüncül yaklaşımla bu sorunun üzerine gittikten sonra, hala yoksulluk halini sürdürenlerin saptanması için “hedef odaklı” yaklaşım benimsenebilir. Ama sorunun tümü çözümlenmek isteniyorsa, bunu, toplumun ortak paydalarını kullanarak çözmek gerekmektedir. Sorun çözülmeden, yeni yeni katılımlarla artan hedef gruplara, “nakit vb transferlerle” yoksulluğu azaltmak söylemi, tersine yoksulluğu derinleştirmek ve hedef grupların nüfusunu daha da arttırmak anlamına gelecektir.

Sosyal hizmet ve sosyal yardımların ana hedeflerinden biri de, ailelerdir. Aile toplumun muhafazakar yapısını sürdürmenin temel aktörü olarak belirlenmekte ve desteklenmektedir.

Seçim beyannamesinde, ASPED (Aile Sosyal Destek Programı)ndan söz edilmektedir. Böylece sosyal destek ve hizmetlerin hak temelli ve bütünlüklü bir şekilde sunulması öngörülmektedir. Bunun sağlık, istihdam ve eğitimle uyumlu götürüleceği söylenmektedir. Ama AKP iktidarı dönemi de içinde olmak üzere, bürokraside görülen, bakanlıklar arası işbirliklerinin yürümediği ve herkesin kendi kuruluş yasaları çerçevesinde tek başına hareket ettiği bilinmektedir.

Aile ve Sosyal Politika Bakanlığının kuruluş yasasında, “sosyal ve kültürel dokudaki aşınmalara karşı aile yapısının ve değerlerinin korunarak gelecek nesillere sağlıklı biçimde aktarılmasını sağlamak üzere; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek; aile bütünlüğünün korunması ve aile refahının artırılmasına yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek” istenmektedir (Madde 2/b). Buradan çıkan üç sonuç vardır: (a) AKP iktidarı da küreselleşmenin isteği ile uyumlu olarak gelenekçi ve tutucu yapıyı korumak istemektedir. (b) Hedef odaklı olan yaklaşım, -tıpkı küreselleşme gibi- aynı zamanda insan özürdür. Çünkü, aile gibi büyük toplumsal birimlerde

bireyin özgürleşmesine olanak tanımamaktadır. (c) Söylenler birbiriyle çelişmektedir. Bir yandan bakanlık yasasında kadına yönelik şiddetin çözüleceği söylenmekte; öte yandan “töre” beslenmektedir. Bu bize öyle sözün uymadığını açıkça göstermektedir.

Hükümet otoritesinin genişletilmesi eğilimi doğrultusunda, kendisi dışındaki güç odaklarını kontrol altına alma ve yönlendirme isteği yasalastırılmaktadır.

Seçim beyannamesi doğrultusunda, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kuruluş yasasında da, Hükümet-dışı kuruluşlar hizaya sokulmak istenmektedir. Yasanın henüz 2.maddesinde, Bakanlık kendine biçtiği her görevi, “... bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak” görevi ile tamamlamıştır (Madde 2-b,c,ç,d,e,f,g). Ama bununla da yetinmemiş ve Hükümet-dışı kuruluşlarla ilgili kendisine şu görevleri de vermiştir :

Madde 2-h : “Kamu kurum ve kuruluşları, gönüllü kuruluşlar ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yürütülen sosyal hizmetler ve yardımlara ilişkin ilke, usul ve standartları belirlemek, bu alanda faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların taşıması zorunlu olan nitelikleri ve bunlara rehberlik edecek programları geliştirmek”.

Madde 2-i : “Kamu kurum ve kuruluşları, gönüllü kuruluşlar ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yürütülen sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerinin, belirlenen ilke, usul ve standartlar çerçevesinde denetimini yapmak”.

Gönüllü kuruluşları, hükümetin emir komutası altına alma çabaları her zaman olmuş; ama başarılı olmamıştır. Burada yine bu “temenni” ile bazı yasal zorlamalar gerçekleştirilmektedir.

Cumhuriyetin anıt kurumlarına olan tahammülsüzlük, SHÇEK’in tamamen kaldırılması ile kendini göstermektedir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının yeni genel müdürlükler kazandırabilmek için, SHÇEK (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu) kapatılmış; örgütü ve işlevleri il özel idarelerine devredilmiştir. Böylece Bakanlık şu genel müdürlüklerden oluşma olanağı bulmuştur :

1. Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü
2. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
3. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
4. Özür ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü
5. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü
6. Denetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü
7. Strateji Geliştirme Genel Müdürlüğü
8. Şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığı vb.

Ancak unutulmamalıdır ki, kapatılan SHÇEK, 1982 yılında kapatılan ÇEK’in varlıkları ve karizması üzerine yapılandırılmıştır. Şöyle ki: 1921 yılında kurulan ve Cumhuriyetin Anıt Kurumları arasında sayılan –hükümet dışı kuruluş özelliğini taşıyan– Çocuk Esirgeme Kurumu (ÇEK), 12 Eylül Askersel Yönetimi tarafından kapatılmış ve tüm mal varlıklarıyla amblemi SHÇEK’e devredilmiştir. Bu haksız ve hukuksuz davranış, bu kez de SHÇEK’in ortadan kaldırılmasıyla yeni bir yağmaya konu olmaktadır.

Sosyal politika kavramına düşmanlık sürmektedir; kavramın içi boşaltılmaya çalışılmaktadır.

Sosyal politika (önce sosyal siyaset), 1946’lardan beri Türkiye’de konuşulmuş ve bilimsel çevrelerden kendisine saygın bir yer kazanmış bir alan ve kavramdır. Özellikle, 1929 Büyük Buhran ve 1942 Beveridge’in Sosyal Güvenlik Planı sonrası yapılan ve toplumun yaşam düzeyini yükseltici atımlardan güç almıştır. Ama 1970’lere gelindiğinde,

dünya kapitalizmi, bu koltuk değneğini atmak ve sosyal harcamaları en aza indirerek karını yükseltmeyi kararlaştırmıştır. Hem de bunu Dünyanın tüm pazarlarını ele geçirecek yapmayı istemiştir; onun için attığı bu adım küresel çapta olmuş ve küreselleşme adını almıştır.

Dünyada sosyal politikanın hedef tahtasına oturtulması böyle olmuştur. Ülkemizde ise, 1960 sonrası güç kazanan sosyal gelişme, 1970'den sonra askersel darbelerle sınırlanmaya başlanmıştır. 12 Mart 1971 Askersel Darbesinin önderi GnI.Memduh Tağmaç'ın "Ülkemizde sosyal gelişme ekonomik gelişmenin önüne geçmiştir. Bu tersine döndürülmelidir" söylemi, en açık işaret olarak görülmüştür. Uygulamada 12 Mart düşünce özgürlüğü ile hak arama-örgütlenme özgürlüğünü ilk önce budamaya başlamıştır. Onu izleyen 12 Eylül Askersel Darbesi bu konuda uygulamayı daha da derinleştirmiş; ama aynı zamanda küreselleşmenin gereksindiği "dönüşüm"leri de büyük bir güçle başlatmıştır. 1961 Anayasasının "demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti" söylemini, yeni Anayasa ve uygulamalarla yıkmaya çalışırken, sosyal politikayı da sözlüklerden silmeyi amaçlamıştır.

Büyük ölçüde başarılı olmasına karşın, bir süre sonra yeniden sosyal politikayı ağıza alanların artması karşısında, yeni yöntem bunun için boşaltılması olmuştur. Bu yöndeki ilk girişimlerden biri kendisinin, 1996'da Refah Yol Hükümetinin programında göstermiştir. Refah yol, sosyal politikayı, "turizm, kültür, din ve vakıf hizmetleri" ile sınırlı görmüştür(5).

Bugün ise, yukarıdan beri incelediğimiz beyanname ve bakanlık kuruluş yasalarından da anlaşıldığı gibi, alanı, sosyal hizmet ve yardımdan oluşmuş saymaya kalkışılmaktadır. Böylece insan haklarının içini doldurduğu bu alan, at gözlüğü ile bakılan ve yerelle sınırlanan bir "robot"a dönüştürülmek istenmektedir.

Küresel düzenle bütünleşme hedefi, sürdürülmektedir.

60.Hükümet programında, sosyal politikayı incelerken gördüğümüz gibi, sosyal yapının güçlendirilmesi başlığı altında yer alan tüm müdahale alanlarında, aslında, küresel düzenle bütünleşme hedeflenmekteydi(1). Aynı eğilim, 61. Hükümet programında da sürmektedir. O kadar ki, Dünya Bankası'nın ısrarla önerdiği ve ülkemize yerleştirdiği, "nakit para transferi" ve "sosyal yardımların kalıcılaştırılması" reçetesi, bu kez bir bakanlık çatısı altında sürdürülmektedir.

Sosyal hizmet ve yardımlar, 12 Eylül 1980 öncesi olduğu gibi, sağlıkla ilişkilendirilmemekte ısrar edilmektedir. Çünkü bu, "sağlıkta dönüşüm" felsefesinin tedavi ağırlıklı (yani ticari) yaklaşımını bulandırabilir.

Ne AKP seçim beyannamesinde, ne 61.Hükümet programında, artık iyice egemen bir durum kazanmış olan kayıt dışılıkla ilgili hiç bir sözcük bulunmamaktadır. Sermayenin önünün bu denli açıldığı, insanların güvencesinin bu denli azaltıldığı bir dönem görülmemiştir.

İşsizlikle ilgili yaklaşımlarda, eksikliğin kişilerden kaynaklandığı, bunun için danışmanlar atanması, eğitimler verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Özünde sorumluluk, "tam istihdam"ı hedeflemeyen ve bunun koşullarını oluşturmeyen iktidardır. Ama bunun kamu kaynaklarının israfına yol açacağı ve tüm "düzen"i bozacağı düşüncesiyle, tıpkı küresel düzeyde olduğu gibi, işsizler oyalanmaktadır.

Öneri :

AKP iktidarlarının yürüttüğü sosyal yaklaşımın, küreselleşme dalgasıyla beslenen dev sorunlarla başatmesine olanak yoktur.

1. Başarısız istihdam stratejiler ile derinleşen işsizlik olgusu,
2. Yalnızca parası olanın tedavisini tamamlayabildiği ama halk için yetersiz ve koruyucu hekimlikle beslenmemiş bir "sağlık"sızlık olgusu,
3. İnsanın gündelik yaşamıyla bütünleştirilememiş eğitim olgusu,
4. Her şeyi paraya, kariyere indirgeyen, bencil insan-gücü politikası...

Bütün bunlar, sosyal politikanın, hem genelde, hem de birey özelinde yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. (6)

Sosyal politika bir şemsiyedir. İnsan odaklı tüm yaklaşımları içerir. Eğitimden sağlığa, istihdamdan sosyal güvenliğe, sosyal hizmetlerden sosyal yardımlara kadar tüm hizmet kanallarını içine alır. Bütüncül bir yaklaşımla, hem temel belirleyicilerini, hem önceliklerini ve hem de kaynaklarını belirler. Risk grupları, bütünden soyutlanmadan, hizmetin önceliklenmesi ve ağırlıklarının belirlenmesi anlamında önemlidir. Yaklaşım, gerçekleşen sorun değil, gerçekleşmesi olası sorun odaklıdır. Dolayısıyla koruma ve esirgeme çabası ön plandadır. Örneğin, şehit ailelerine yardımın yanı sıra ve bundan da önce yeni şehit ailelerinin ortaya çıkmaması için çaba gösterilir. Sosyal politika, insan haklarını içerir ve en geniş çerçevede bunların yaşama geçmesini sağlamaya çalışır. Bu hedef, herkesin ve her kurumun görevidir.

Bundan ötürü, bakanlar kurulunun bugünkü örgütlenme şeması içerisinde, bir sosyal politika bakanlığı oluşturulması, başarısızlığı baştan kabul etmek olur. Bunun yerine, başbakana bağlı başbakan yardımcılarının her birinin bakanlık gruplarından sorumlu olacakları bir örgütlenme benimsendiğinde, sosyal politikanın kapsamına giren bütün bakanlıklar bu başbakan yardımcısına bağlanabilir (Tıpkı bakanlık örgütlenmesinde müsteşar ve müsteşar yardımcılarının konumu gibi). O zaman bu başbakan yardımcısına, "sosyal politikadan sorumlu başbakan yardımcısı" demek yanlış olmayacaktır.

Bu bilinçli ve güçlü saldırılar karşısında, biz aydınlarla düşen ise, daha çok sosyal politikayı konuşmak, onun özünü ve amacını herkese anlatmaktır. Yalınkat ve kısa erimli yaklaşımların, nasıl bir kısır döngü içerisinde olduğu, toplumu nasıl bir uçuruma sürüklediği, ancak bunun kanıtları, herkesin gözlerinin önüne serilerek benimsenebilir. Bu kötü gidişin, bireylerin haklarındaki ve bütçesindeki etkilerine ve geleceğinin kararmış olduğuna mutlaka parmak basılmalıdır. Bugüne değin, tek tek bireylerin, büyük güçler karşısında başarı kazandığı görülmemiştir; buna karşın aynı ülküyü paylaşan bireylerin kenetlendikleri ve örgütlendikleri ölçüde, başarılı sonuçlar aldıkları sıklıkla görülmüştür. Herkesin kendi köşesinde ağırlamayı bırakıp, kapısını aralaması kaçınılmaz hale gelmiştir.

Kaynakça

- (1) Fişek A.G. (2008) : "Sivil (!) İtaatkarlar (ya da AKP'nin Sosyal Politikasının Çıkmazları) – (Alpaslan Işıklı'ya Armağan)
- (2) AKP Seçim Beyannamesi (2010)
- (3) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK/633) Resmi Gazete 08.06.2011 tarih ve 27958 Mükerrer sayı.
- (4) 61.Hükümet Programı
- (5) Fişek A.G. (1997): "Sosyal Güvenliğin Yolu 'Refah'tan mı Geçiyor?" , Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Cilt 21, Sayı 200 Haziran , Ankara.
- (6) Fişek A.G. (2007) : "Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardımların Sosyal Politika Araçları İçerisindeki Yeri - "Genel"i "Yerel"e İndirmek". (Cahit Talas'a Armağan) .

KORKU TÜNELİNDE Çevre, Su ve Orman

A.Gürhan FİŞEK*

İnsan çevresi ile vardır. Sosyal çevre kadar, doğal çevre de vazgeçilmezdir. Kişi her şeyden soyutlanmış bir halde bir apartman dairesinde ya da mağarada yaşayamaz. Su, besin ve sosyal desteğe gereksinimi vardır. Bu desteklere yönelik her tehdit, kişinin kendisini, yalnız, güvencesiz hissetmesine ve korku içine düşmesine yol açar. Bu açıdan baktığımızda, AKP Seçim Beyannamesi(1) ile 61.Hükümet Programı'nı (2) halkımız açısından bir KORKU TÜNELİ olarak nitelemek yanlış olmaz.

Sosyal çevreyle barışık olmak için gerekenler ile 61.Hükümet Programında bu konudaki eksikler için, yine bu sayıda yayınlanan "Sosyal Politikaya İkinci Büyük Hükümet Darbesi" yazısına bakınız.

Doğal çevreyle barışık olmak için gerekenler ile 61.Hükümet Programında olmayanlar için de bu yazıyı okuyunuz.

AKP Seçim Beyannamesi incelendiğinde, çevre ile ilgili tek satıra rastlanmamaktadır. Bu ülkemiz için alışılmamış, ama AKP için alışılmış bir durumdur. Ülkemiz için alışılmamıştır. Çünkü, 1982 Anayasasına konulan "çevre hakkı" ile ilgili madde ve aynı yıl çıkarılan "Çevre Kanunu" büyük yankı uyandırmış ve çok geniş bir kaynakça (külliyat) oluşturmuştur.

Yalnızca bu birikim ve yankılarla kalmamış, "çevre sorunu" sayılan oluşumlar da ekonomik ve toplumsal yaşamı etkileyecek boyutlar kazanmıştır. Buna karşılık, yurttaşlarımızın "çevre sorunlarının" önlenmesine ve çözümlenmesine yönelik duyarlılıkları, bilgi ve bilinç düzeyleri giderek yükselmiş, eylemlilikleri artmıştır ve yaygınlaşmıştır (3).

AKP Seçim Beyannamesini ve Hükümet Programı'nı yazanların, bunları bilmemesi söz konusu olmadığına göre, bilmezden geldiklerini varsaymak zorundayız. Bu da ilk olmaz.

Çünkü, 2007 yılında hazırlanan Anayasa taslağı da AKP'nin çevreye bakışını ele vermektedir. Daha önce yaptığımız bir incelemede şöyle yazmıştık :

"1982 Anayasa'sının 56.maddesinde sağlık, çevre ve konut başlığı altında, "dengeli bir çevrede yaşama hakkı"ndan söz edilmiş; 'çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir' denilmiştir. AKP Anayasa'sında bunların hiçbirisi yoktur. Kıyıların ve toprağın korunması da, 1982 Anayasa'sında ayrı birer madde olarak ele alınmışken, bu kez, Anayasa taslağında bulunmamaktadır. Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinin, devletin hüküm ve tasarrufu altında olması ve yararlanmada kamu yararı önceliği, böylece anayasal temelini yitirmiştir." (4).

2011 yılına gelindiğinde, çevreden yine bir tek sözcük ile bile söz edilmemiştir. AKP'nin 2011 Seçim Beyannamesi, "marka şehirler ve yaşanabilir çevre" başlığı altında, kent içi ulaşımın geliştirilmesine, konut inşaatlarının arttı-

rilmasına, içme suyu-kanalizasyon projelerine vurgu vermiştir. Çevre, su ve orman ile ilgili ne bir dilek, ne bir proje vardır.

Hükümet Programı'nda ise, bu konuya ayrılan bölümde 108 satırdan 5'i çevre korumaya ayrılmıştır. "Çılgın" projeler arasında çevre, su ve orman ezilmiştir. Artık doğa, bizim koruma çabalarımıza muhtaçtır.

AKP iktidarının 2023'e kadar yapmayı vaadettikleri arasında, çevre-su-orman varlıklarının korunmasına ilişkin "proje"ler yoktur. Korunma, bütüncül bir eylemdir. Su, toprak ve havayı ayrı ayrı korumaya almak olanaksızdır. Sözelimi su kaynaklarının korunmasını bir bakanlığa, atık yönetimini bir başka bakanlığa veremezsiniz. Ya da küresel ısınmanın incelenmesini, yalnızca ozon tabakasının incelenmesi ile bir sayarak Çevre Bakanlığı'na görev olarak verirsiniz; kuraklık ve çölleşme boyutlarının başka bir bakanlığı ilgilendirdiğini gözden kaçırmış olursunuz. Atık ve kimyasalların bertarafına ilişkin görevleri yalnızca "Çevre ... Bakanlığı"na vermek yeterli olmaz. Çünkü atıklar aynı zamanda suyu, toprağı ve havayı da kirlletmektedir. Son iki ayda çıkarılan kanun hükmünde kararname (KHK) ile bunun yapılmaya çalışıldığını görmekteyiz. Su ile "... Su Bakanlığı", toprak ile "Orman ... Bakanlığı" ve hava ile "Çevre ... Bakanlığı" ilgilenmektedir. Bu bakanlıkların koruma görevleri, tek bir bütünün parçalarını oluşturmakta iken, yapay bir biçimde bölünmüşlerdir. Bu iki Bakanlığın da gücünü kırmaktadır.

Her şeyden önce, çevre, su ve orman birbirinden ayrılmaz bir bütünün parçalarıdır. Her iki bakanlığın görev dağılımlarına bakıldığında, KHK yapıcının, yalnızca sözcüklere bakarak bir ayırıma gitmeye çalıştığını görmekteyiz. Onun için de bir çok alanda çakışmalar söz konusu olmaktadır.

Ama çakışmalar, sürtüşmeler ya da etkin önlem alınmayışı iktidarın umurunda değildir. Çünkü onların programında varsa yoksa bayındırlık işi vardır. Bunun iki önemli nedeni vardır. Birincisi, inşaat sektörüyle uğraşan ve çok geniş bir sayı tutan firma ve taşeronlarına iş alanı açılmış olmaktadır. İkincisi de, ilkokulu ancak bitirebilmiş, çok geniş bir nüfusa geçici iş alanları yaratarak, işsizlik ve yoksulluk ateşini hafifletmektedir. Gerçekten de, 61.Hükümet Programı'nda bu saptamamız şöyle doğrulanmaktadır : "... işi değil, insanı koruma ilkesi çerçevesinde, işgücü piyasasını katılıklarını gidererek, başta genç, kadın ve vasıfsız işgücümüz olmak üzere işsizlere ..."

Çevrenin korunması kaygısının ikinci plana itildiğinin bir başka kanıtı da şudur :

Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK'nin 7-(2).maddesi şöyle demektedir :

"Çevre düzeni planlarının Bakanlıkça mekansal strateji planlarına, imar planlarının ise mekansal strateji planlarına veya çevre düzeni planlarına aykırılığının tespit edilmesi halinde ilgili idareler Bakanlıkça verilen süre içerisinde aykırılıkları giderir."

Buradan çıkan sonuç, yukarıda anılan planlardaki hiyerarşi sıralaması şöyle :

1. Mekansal strateji planları

* Prof.Dr., Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Genel Yönetmeni ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü - İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

TABLO 1

Çevre-Şehircilik (5) ve Orman-Su (6) Bakanlıklarının Yasalarında Birbiri ile Çakışan Görevler

Konu	Çevre-Şehircilik	Orman-Su
... havza koruma planları ile kirlilik haritalarını oluşturmak, bunların uygulama esaslarını tespit etmek ve izlemek,	2-b	
Yeraltı ve yerüstü sularının, denizlerin ve toprağın korunması, kirliliğin önlenmesi veya bertaraf edilmesi maksadıyla hedefleri, ilkeleri ve kirlenici unsurları belirlemek, kirliliğin giderilmesi ve kontrolüne ilişkin usul ve esasları tespit etmek, acil müdahale planları yapmak ve yaptırmak.	8-ğ	
Yeraltı ve yerüstü sularının, denizlerin ve toprağın korunması, kirliliğin önlenmesi veya bertaraf edilmesi maksadıyla kirliliğin giderilmesi ve kontrolüne ilişkin uygulamaları sağlamak, yeraltı ve yerüstü su, deniz ve toprak kirliliğine karşı hazırlıklı olmak, müdahale ve mücadele kapasitesini artırmak için gerekli tedbirleri almak ve aldirmek; çevrenin korunması, maksadıyla uygun teknolojileri belirlemek ve bu maksatla kurulacak tesislerin vasıflarını tespit etmek ve bu çerçevede gerekli tedbirleri almak ve aldirmek.	9-f	
Faaliyetleri sonucu (hava, su ve toprak gibi alıcı ortamlara)* katı, sıvı ve gaz halde atık bırakarak kirlilik oluşturan veya oluşturmaya muhtemel her türlü tesis ve faaliyetin, çevresel etkilerini değerlendirmek; alıcı ortamlar ile ilgili ölçüm ve izleme çalışmalarını yapmak; bahse konu tesis ve faaliyetleri izlemek, izin vermek, denetlemek ve gürültünün kontrol *636 KHK yerine 644 KHK düzenlenirken parantez içindeki tanımlama kaldırılmıştır.	2-c	2-b,c 7-b
Havza ve bölge bazındaki çevre düzeni planları da dahil her tür ve ölçekteki çevre düzeni planlarının ve imar planlarının yapılmasına ilişkin usul ve esasları belirlemek, havza veya bölge bazındaki çevre düzeni planlarını yapmak, yaptırmak, onaylamak ve bu planların uygulanmasını ve denetlenmesini sağlamak.	7-1/c	9
Alıcı ortamları izlemek, buna ilişkin altyapıyı oluşturmak, çevre kirliliği ile ilgili olarak ölçüm, tespit ve kalite ölçütlerini uygulamak ve uygulanmasını sağlamak, çevreyle ilgili her türlü ölçüm, izleme, analiz ve kontroller yapacak laboratuvarlar kurmak, kurdurmak, bunların akreditasyon işlemlerini yapmak, yaptırmak; alıcı ortamlar (hava,su ve toprak)* konusunda ölçüm yapacak kuruluşları belirlemek, *636 KHK yerine 644 KHK düzenlenirken parantez içindeki tanımlama kaldırılmıştır.	9-(1)-ı	
Atık ve kimyasalların yönetimine ilişkin hedef , politika ve ölçütleri belirlemek,	8-h	
Küresel iklim değişikliği ve ozon tabakasının incelenmesi ile ilgili tedbirlerin alınmasına yönelik plan, politika ve stratejileri belirlemek amacıyla diğer kurum ve kuruluşlarla koordinasyon sağlamak,	8-m	

2. Çevre düzeni planları

3. İmar planları.

Demekki mekansal strateji, her ne kadar çevre düzenini de gözönünde tutması ve ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapması öngörülyorsa da, yetki, mekansal planlama genel müdürlüğündedir.

Çevre, su ve orman varlıklarımızın korku tüneline olduğu nitelememizin, bir başka nedeni, her üç alanın da "ticari" olarak ele alınıp, pazara çıkarılmakta olmasıdır. Bu KHK'larla "kent ve doğayı rant aracı olarak gören bir anlayışın tüm alanlara egemen olmasının önündeki engeller kaldırılmıştır (7). Burada özellikle vurgulanması gereken, KHK'ler ile meslek örgütleri üzerinde hükümetin vesayeti koyulaştırılmakta, "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları"na son verilmekte ve "Düzenleyici ve Denetleyici Konumdaki Bağımsız Kamu Kurumları"nın bağımsızlıkları ortadan kaldırılmaktadır. Böylece, önemli bir engel olan denetim işlevi de etkinsizleştirilmektedir.

Çevre, su ve orman bir ülkenin zenginliğidir. Kuşaktan kuşağa aktarılmalıdır. İnsanların ortalama yaşam sürele-

ri 75-80 yıl olduğu düşünülürse, bu misafirliğin sonunda, bütün bunları arkadan gelenlere bırakacaktır. Tıpkı kendisinden önce yaşayanların yaptığı gibi. Onun için devraldığı gibi, devretmek gerekir. Belki tıp doktorlarına öğretilen, toplumun her bireyine şu öğretilmeli : "Önce zarar verme".

Dipnotlar

(1) AKP Seçim Beyanname (2010)

(2) 61.Hükümet Programı

(3) Yücel Çağlar, www.sehrinuzerindekieller.org 17 Haziran 2011

(4) Fişek A.G. (2008) : "Sivil (!) İtaatkarlar (ya da AKP'nin Sosyal Politikasının Çıkmazları) – (Alpaslan Işıklı'ya Armağan)

(5) Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK/644) Resmi Gazete 04.07.2011 tarih ve 27984 Mükerrer sayı.

(6) Su ve Orman Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK/645) Resmi Gazete 04.07.2011 tarih ve 27984 Mükerrer sayı.

(7) Muhcu E. : "644 Sayılı KHK ile Gelen", Cumhuriyet Gazetesi 23 Ağustos 2011 s.2

DAMA

Servet ŞENGÜL

Düz bir beton zemin bulduğumuzda, birimiz kırık kiremit parçası ya da tebeşirle hemen sekize sekiz altmış dört kareyi çiziverirdik. On altı taş, on altı kiremit parçası toplayınca da damaya başlardık. Satranç Hintliler bulmuştu da damayı kim icat etmişti? Damanın icadını hep Necip'e yakıştırdığım halde, yine de punduna getirip, arkadaşım olan kızı Cemile'ye "Baban mı icat etti yoksa?" diye sora-mamıştım.

Necip'in esas geçim kaynağı ayakkabı boyacılığı ve Ramazan davulculuğuydu ama en keyifli kazancı, Fırıncı Yasin'le oynadığı dama oyunlarından kaptığı **onluk**lardı. Boyacı sandığı omuzunda, günün her hangi bir saatinde çarşıya düşer, (pabuçlarından bile tanıyabileceği için) gözlerini yerden ayırmadan ezeli ve ebedi rakibi Yasin'i arardı. Yasin mi? Selanikli muhacir bir ailenin yirmili yaşlardaki oğluydu. Askerden gelir gelmez babası, kurduğu fırının tüm sorumluluğunu üzerine yıkmıştı. Yakışıklı, kendini beğenmiş, lafını esirgemeyen, inatçı, hatta biraz da ukalâydı. Gerçi boşuna değildi bu halleri. İzmir'deki amcasının yanında ortaokulu okurken, kopuk takımına uyup haytalık etmiş, orta sondan atılmıştı ama yine de kasabada "okumuş çocuk" sayılırdı. Üstelik ailesi kasabada evine gazete giren sayılı ailelerden biriydi. Kahve sohbetlerinde söylediklerine itiraz etmeye kalkmaları, "Gaste yazıyo bilâder!" diyerek püskürtürdü. Kasıntının önde gideneydi kimilerine göre.

Necip'in ustalığı çevre kasaba ve köylerde de kabul görmüştü. İddiası olanlar sırf kendini denemek için kasabaya dama oynamaya gelirlerdi. Galip oyuncu, rakibini kızdırarak her tür lafı söyleme hakkı kazanırdı. Bu yüzden, sıradan rakiplerinin laf atmalarına aldırılmaz; çok sinirlenirse on saniye kadar gözlerini kırpmadan boş boş bakar ama tek kelime etmezdi. Peş peşe iki cümle kurduğu duyulmuş şey değildi. İlla ki cevap vermek zorundaysa o zaman iş değişir, başını öne arkaya sallardı. Hafif kırışmış, her zaman dağınık saçlarını taradığı da görülmüş şey değildi. Nasılsa rüzgâr bozacaktı. Yer çekimine yenik düşmüş alt dudağı, çehresine garip bir görüntü verirdi. Yasin'i uzaktan gördüyse olduğu yere çakılır, avını görmüş kedi gibi mırıldanırken bıyıkları titrer, tahta boyacı sandığı yavaş yavaş omuzundan kayıp yere düşecekken son anda yakalardı biricik sermayesini. Yok, aniden karşısına çıkmışsa sarkık dudağını tek bir hareketle toplayıp konuşacakmış gibi yapardı. Bu anı bekleyen Terzi Kenan, "Neciip! Geliyo seninki!" diyerek duymayanları uyandırır; Kahveci Rıza da öte yana dönüp, Necip'i görmemiş numarasıyla "Yasiin! Necip seni arıyomuş ..." diyerek dama seyrine gelecek müşteriyi sağlama alırdı.

Boşa oynamazdı Necip! Yasin'in fırından çıkamadığı günlerde, "belki bugün şansım tutar" diyen bir "keklik" in, "Bir- üç, on kâât!" teklifi Necip için yeterliydi. "Bir- üç" te, iki eli alan onluğu götürür. Herkesin kendince bir oyun taktiği vardı ama Necip'in taktikleri hep merak edilirdi. Basit gibi görünen bu oyun, ustaların elinde satranca benzeyebilirdi. Bazı oyunların yarım saat sürdüğü olurdu ki "damada süren / tavlada vuran kazanır" atasözü(!) açığa düşerdi.

O zamanlar bizim kasabadaki iki-üç çingene aileden biriydi Necipgiller. Diğerleri gibi kasabanın kıyısında derme çatma evlerde otururlardı. Çok yoksuldular. Gün kazanır,

gün yerlerdi. Hayatı geldiği gibi karşılar, "sabahın sahibi var" anlayışıyla yaşarlardı. Kim ne derse desin, çingeneliği asla kabul etmez, "Biz aslen Hint'ten gelmişiz. Çingene değiliz!" diyerek diğer beyazlar gibi göçebe çingenelere yüz vermezlerdi. O zamana kadar hiç Hintli görmemiştik ama gür kaşlı, kara gözlü, esmer tenli insanlar bal gibi Hintli olabiliirdi.

Yasin ile Necip'in damaya tutuştuğu hemen duyulur ve on-on beş kişilik bir seyirci kitlesi oluşurdu. Her durumda biri diğerini çarşığı terk etmecesine kızdıracağı için, bu şamata kaçırılmaz, kaçırılanlar da hayıflanırdı.

Yasingillerle mübadillikten gelen yakınlığımız olmasına rağmen içimden hep Necip'i tutardım nedense. Oyunda sıkıştığında esmer teni daha da kararıp terlemeye başlayınca, "Şu oyunu bir iyice öğrensem de Yasin'in açığını Necip'e fısıldasam" diye aklımdan geçerdi. Aniden yan gözle etrafı kolaçan eder, "anladılar mı acaba?" diye de ürperirdim bir yandan. Arada bir de olsa Yasin kazanınca, sandalyesine iyice yaslanır, "Atla bakalım onluğu!" diyerek baş ve işaret parmağını birbirine sürterdi. Necip'in yüzü ekşir, ensesini kaşıyıp saçlarını karıştırırken son hamlesini yapardı:

- Bir-üç daha!

- Yemeez! Ayvan terli!* Paran yoksa oynama Oolum!

Üstelik bu galibiyetin tadını birkaç gün sürdürmek için onunla oynamazdı. Oysa kendisi yenilince pancar gibi kızarır, onluğu dama tahtasına fırlatıp kalkar giderdi gıcık herif. Ah, bir onluğum olsa da Necip'e versem de bozum olsa şu Yasin...

Necip'i tutmamın nedeni, kızı Cemile'nin iki yıldır ilkokulda sıra arkadaşım olmasıydı galiba. Belki okul numaralarımız peş peşe olduğundan, belki öteki çocuklar Cemile'yle oturmak istemediğinden, belki de öğretmenimiz öyle uygun gördüğünden bizi yan yana oturtmuşlardı. Birinci sınıfta ilk gün hiç konuşmamıştık. Sonraları bir birimize ısındık çocuk sıcaklığıyla.

Cemile'nin saçlarıyla aynı renkte kapkara gözleri ve yusuvarlak sevimli bir yüzü vardı. Teninin esmerliğinden mi bilinmez dişleri hepimizden beyazdı sanki ya da bana öyle gelirdi. Yazısı inci gibiydi. Çoğunlukla ya kalem ya da silgisi olmazdı. Silgiyi ortasından ısırap pay ederdik ama kalem paylaşmak zor oluyordu. Bir gün kulağıma eğilip, "Biz aslında Çingen değiliz." demişti durup dururken. Sadece gülümsediğimi hatırlıyorum. O, bunu neye yormuştu acaba? Yalnız, Ramazan ayı süresince ilişkimiz biraz soğurdu. Necip, kasabanın tek davulcusu olduğundan, sahurunun davulu ve Cemile'nin manileri ile uyanırdık. Bahşış alabilmek için davulcunun maniyi güzel okuma geleneği vardı. Hatta manide ev sahibinin ismini geçirirse, bahşışı garantilerdi: *Bahçelerde kışnişim/ Böreği pişirmişim/ Ver bahşişim Recep Ağa / Uzak yoldan gelmişim.* Necip'in sesi betti ve maniyi makamıyla söyleyemezdi. İşte bu yüzden daha çok bahşış alabilmek için artık büyüdüğünü düşündüğü Cemile'yi gecenin o saatinde yanında gezdirdiyordu. Tamam, babası yanındaydı ama o karanlıkta, o soğukta... Hem Cemile bu kadar çok maniyi ne zaman, kimden öğrenmişti? Üstelik manileri de güzeldi. Hep merak eder ama üzerim diye sormazdım. Manisi bitince bahçeye çıkıp parayı Cemile'ye verirken, karanlıkta parlayan dişlerinden

gölümsediğini anlar, sevinerek içeri kaçırdım. Bu kaçışta utanmayla, yoksul arkadaşşıma az da olsa yardım etmenin sevinç duygusu çarpıştı. Sabah okula gelince, gece böyle bir şey olmamış gibi davranırdık. Bazen babam Necip'i kızdırmak için bahşış vermeyi geciktirip Cemile'yi bir mani daha söylemeye zorlardı. İşte o zaman Necip davula daha sert vurarak tepki verirdi. Ben ise ayıp ettiğimizi düşündüğümünden, utanır, kızardığım belli olmasın diye de lambadan uzak dururdum. Bir de verdiği demir parayı az bulur kâğıt para vermeye zorlardım babamı her defasında... Vermezdi! Parayı yoldan mı topluyorduk?

O yaz Necip ile Yasin arasındaki dama maçları çok çekişmeli geçiyordu. Yasin, Necip'in oyun taktiklerini çözmuş gibiydi. Son bir aydır Necip'e bir onluk bile kaptırmamış hatta yüz lira borçlandırdığı söyleniyordu. Necip batıktı...

Bir gün ikindi vakti Annem "Koş bi paket tuz kap gel!" dedi. Çarşıya vardım ki, bir şenlik, bir şamata, gırla gidiyor.. Bakkal Ahmet abi dâhil bütün esnaf orada. Meğer iddia büyükmüş. Yasin, "Bak Necip Ağa, tek el! Alırsan silerim, alırsam yüz elli olur." demiş. Şakir'e sordum, yemin etti... "Kulaklarımla duydum Oolum! Gel şöyle kıydan bakalım kaçmaz bu tantana.." Onlar taşları dizerken kovulmayacak bir noktaya sotalandık. Açılışı Yasin yaptı. İkisi de çok gergindi ama Necip şimdiden terlemeye başlamıştı ne hikmetse...

Eve geldiğimde güneş batmak üzereydi. Annemi bahçe kapısında görünce çarşıya niye gittiğimi hatırladım ama aklım hâlâ oyundaydı. Tam "Necip'in borcu yüz elli oldu.." diyecekken, "Anne ya! Bakkal kapalıydı sabah alsam olmaz mı?" yalanını uydurdum kendime şaşarak. "Ben Ayşe yengeden ödünç aldım zaten..." Tam gidecekken, "Sen

nerdeydin bakayım bu saate kadar, hayta?" dedi aniden. Şimdi kaç çift ayakkabı boyarsa yüz elliyi çıkarır Necip? "Kapalı mı olurmuş bu saatte bakkal, ne biçim şey bu?" Cemile kaç mani söylemeli? Ramazana kaç ay var ki? Aniden "Yemin et!" dedi. Bakkal Ahmet de dama seyrediyordu mu desem? Yok, anlar o zaman. Ayağımı hafifçe yerden kaldırıp, "Valla kapalıydı ya!" diyerek bastım yemini. Yine kıyamayıp, "Hadi git tulumbada elini yüzünü yıka yemeğe oturacaz.". Yalanımı anlamış, ama yüzlememişti güzel anem.

Yaz bitmişti. "Çalışkandır üçler"e başlayacaktık iki gün sonra. Başlayınca da tenekeyle su taşımaktan, inek gütmekten, 'koş şunu getir/ tut bunu götür' angaryalarından kurtulacaktık nihayet. Şenlikti, tembellikti, "dersim var yaa!" bahanesiyle işten kaytarmaktı okula başlamak.

Başladık. Mis gibi okul kokuyordu her yer. Herkes gelmişti ama Cemile yoktu. Ebelemece, kovalamaca oynadık... Öğrendiklerimizi, duyduklarımızı bir solukta anlattık bire bin katarak... Hopladık, kalgıdık, kurtlarımızı döktük bi güzel.

Sonraki günler de gelmedi Cemile. "Annesi, yömiye** pamuk toplamaya götürüyormuş" dedi bir arkadaş. Yömiye kaç para? Çocuk yömiyesi kaç para öğrenmeliyim. Ramazan'da yine mani okuyacak mı? Onu da öğrenmeliyim.

Artık sıra arkadaşım Hüseyin'di ve Ramazan'a daha çok vardı.

*Hayvan terli: "Atın terliken yem yemediğini herkes bilir. Sen kimi kandırıyorsun?" anlamında bir Ege söylemi.

**Yevmiye: Bir günlük ücret.

Kumral KEPKEP (Şanlıurfa) - "ÇALIŞAN ÇOCUKLAR" FOTOĞRAF YARIŞMASI ALBÜMÜ 2009 - 2010

Bir Kitap Bir Sergi: Grizu (4.Cilt)

Muzaffer Oruçoğlu bu kez Grizu adlı roman çalışmasının 4.kitabıyla karşımıza çıkıyor. Oruçoğlu çok yönlü bir sanatçı. Yanlızca bir romancı değil, aynı zamanda ressam ve heykeltıraş... Onun 13,5 yılını siyasi nedenlerle hapisanelerde geçirmiş olduğunu düşünmek insanın içini sızlatıyor ve Türkiye'nin insanına karşı ne kadar hoyrat ve hoşgörüsüz olduğunu anımsatıyor.

Türkiye, yanılcza insanına etmiyor, kendine ediyor ...

Zonguldak dendiği zaman, insanın aklına hep "kara" gelir. Bu hem madencilerin kömüre bulanmış tenlerinden, hem de yazgılarındandır. Muzaffer Oruçoğlu, bize, maden işletmecilerinin "kara kara" yüreklerini de anlatıyor.

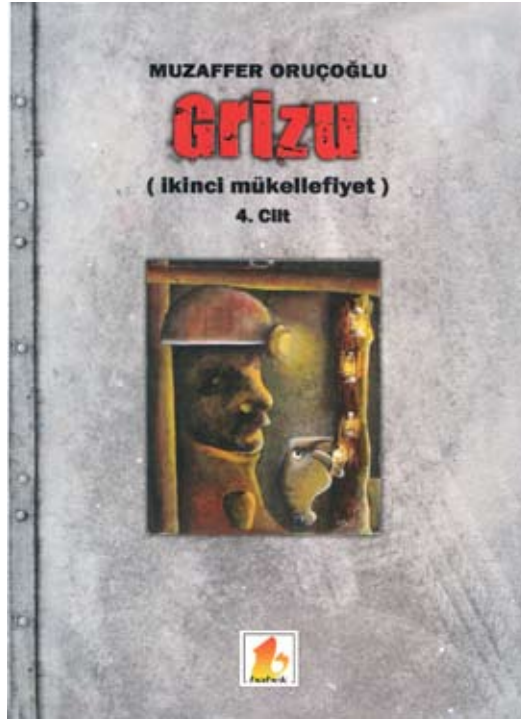
Oysa Zonguldak yeşilliklerin ortasında, maviyle yeşilin buluştuğu, insanın yaşama gülmseyerek bakacağı tam bir mesire yeri. Ama 1820'den bu yana, Zonguldak insanında gelecek hal bırakmamışlar. O ne kara kömürmüş ?! Ne vazgeçebiliyorsun, ne sana gün yüzü gösteriyor.

Muzaffer Oruçoğlu, 1.cildinde, kömürün ilk bulunduğu yıllardaki Zonguldak'tan başlamıştı anlatmaya. 4.cildine gelindiğinde takvimler 1940 yıllarını gösteriyor (4.Cilt ağırlıklı olarak İkinci Dünya Savaşı yıllarını kapsıyor – 2.mükellefiyet bu yıllarda uygulanan savaş ekonomisine özgüdür). Yazar cilde "ikinci mükellefiyet" adını vermiştir. Bu dönemde Fransız işletmeciler ülkeyi terketmiş ve artık yerli işletmeciler eliyle düzen sürdürülmektedir. Değişen ne olmuştur diye soruyor insan kendi kendine. Yazar bu sorunun yanıtını kitabının bir köşesinde, Ereğli İşletmeleri Genel Müdürü'ne yönelik konuşan Ümrân Nafiz beyin ağzından şöyle aktarıyor :

"Amele için yapılan yatakhaneler, hamamlar, yemekhaneler, dinlenme tesisleri her türlü taktirin üzerindedir efendim. Bununla beraber, kömür havzasında amele hukukuna dair yaptığım incelemeler neticesinde, bazı can alıcı hakikatlerin şuuruna da ne yazık ki varmış bulunmaktayım. Şöyle ki efendim, yerüstünde kurulan medeniyetle, yeraltındaki iptidai çalışma şartları arasında çok bariz bir tenakuz (çelişki) var. Tabi buna bağlı olarak, memur maaşlarıyla, fellah sadakasını andıran amele yevmiyesi arasında da bariz bir tenakuz, daha doğrusu bir uçurum var. Sizin gibi genç ve inançlı bir cumhuriyet mensubunun, istihsalin hızı ve selameti açısından bu tenakuzları ortadan kaldıracığına inanıyorum. " (s.135)

Maden koşullarını, roman kahramanlarından birinin gözünden de şöyle aktarıyor :

"Galeri duvarı boyunca uzayan gazlı su arkını, hiç kim-

se sorun yapmıyordu. Ark, kömür tozu, toprak ve taş parçacıklarıyla dolmuş, derinliğini yitirmiş, sular ocağın zeminine yayılmıştır. Cin sürüsü geçmiş gibi ayak izleriyle nakışlanan bu çamurlu zemin, vardiya değişimi anlarında, yürüyen lamba katarlarının yaydığı titrek ışığı süt gibi emiyor, derinliklere doğru kıvrılıp akan benekli yılan derisine dönüşüyordu. Kuyulara, lağımlara, bacalara, su altı ve su üstü makaslara nemle karışık, pis kokulu, bunaltıcı bir karanlık çökmüştü. Yarın dibinden lağım patlamaları, kömür yüklü vagonları çıkarma istasyonuna götüren otodirezin uğultuları geliyordu. Nemle ağırlaşan, sakın, dilvermez bir karanlığın dibinde çalışıyorlardı tahkimatçılar. Hurşit, hayalini lamba ışığına katarak, karanlığı yerin dibine doğru katetti. Kömür tozlarının kararttığı ... " (s.40)

Koşulların kötülüğünü, havzada yaşanan çarpıklıkların en önemli göstergesi de, iş kazalarıdır. Yaşamını yitiren emekçiler ve geride kalanların çilesi o kadar büyük ki. Yazar şöyle anlatıyor :

"Abbas, işbaşı yapmalarına üç günü kala, Hurşit'le geldi. Kafası dumanlı, içi inilti ve çığlıklarla doluydu. Evin kapısını, dört yıl önce, Kasaplar'da feci şekilde ölen 23 madencinin kanlı cesetlerini hayal ederek açtı. Cinayet işlemiş saralı bir adam gibi ev halkını şöyle bir süzdü. Ayaklarına sürünen kediyi eğilip kucağına aldı, sesini kısarak, 'Kandilli'nin Çamlık ocağında grizu patlaması olmuş,' diye mırıldandı. 'Çok sayıda amelenin öldüğü söylüyorlar'. 'Ya gördün mü' diye ayağa fırladı Cemal, 'De-diğim çıktı. Dün Mükellefiyet Takip Müdürlüğünde çalışan İskender'e dedim, etmeyin eylemeyin bu ocaklar bu çalışma hızına dayan-

maz. Güldü bana. Adamlar bu hız yetmezmiş gibi, hükmete sunmak için yeni bir seferberlik planı hazırlamışlar. Yirmişer binlik üç adet askerlik tecil neferlerini ocaklara sokacaklar. ... Yapmayın bu hız bela getirir dedim; ama kim dinler beni'. " (s.175).

Mükellefiyet zorla çalıştırma demektir. Zonguldak köylüsünün madende çalışmaktan başka seçeneği olmadığını gösterir. Zorla çalıştırma, kötü koşullarla ve baskıyla birleşince, bölgede derin izler bırakmış ve insanlara özgürlüğün kokusunu unutturmuştur.

Maden işçileri arasında bir dayanışma sandığı kurmayla çalıştıkları için, iş başındayken jandarmanın soruşturma için götürdüğü iki gencin isteklerini çavuş şöyle yanıtlıyor: "Doğru, ikiniz de haklısınız. Kaçmadınız, kaçmadınız ama, gelelelim mükellefiyeteyiz. Ağnasanız da çağnasanız da kimseye derdinizi anlatamazsınız. Gene şükredin ki, Tahkimat Kumandanlığı emrinde, sizi diyar diyar sürmediler; yolda belde çalışa çalışa canınız çıkardı, mezarınız bulunmazdı. Şükredin, kendi yüreğinize dayanın. Yüreği-

MADENE GİRİŞ

MADENDEN ÇIKIŞ

niz temizse, en mecalsiz anlarınızda bile size gücünü verir o yürek, rahmetinden mahrum bırakmaz sizi.” (s.111)

Bu romanı mutlaka okumalı ve hem kömürün insanın acısıyla örülmüş tarihini ve hem de enerji gereksinmemizin “Zonguldak insanı”na yüklediği maliyete tanıklık etmelisiniz. Oruçoğlu’nu böyle zorlu bir uğraşa kalkıştığı için kutluyoruz. Ama o bununla da yetinmiyor, madenci resimleriyle, heykelleriyle de karşımıza çıkıyor. Kitaplarında bir kaçını gördüğümüz resimlerini, bu kez bir sergiyle karşımıza getiriyor :

Muzaffer Oruçoğlu Resim Sergisi
ANTAGONİZMA

Tarih : 28 EYLÜL - 2 KASIM

Yer : Çağdaş Sanatlar Merkezi
A Salonu Çankaya Belediyesi

Mardin Yaz Okulu

Bülent İLİK*

Mardin Valiliği, Başkent Üniversitesi Sosyal Hizmet Meslek Topluluğu ve Gap Kadın ve Çocuk Derneği'nin işbirliği ile yaz aylarında gerçekleştirilen yaz okullarının üçüncüsü bu yıl da tamamlandı.

Ağırlığını Başkent ve bu yıl Ankara Üniversitesi'nin Sosyal Hizmet Bölümü öğrencilerinin oluşturduğu gönüllü üniversite öğrencileri Temmuz ayı boyunca Mardin'de üç ayrı mahallede 5-12 yaş çocuklarına yönelik yoğun ve başarılı bir yaz okulunu gerçekleştirdiler.

TEGV'den de gelen 9 gönüllü ile birlikte toplam 58 kişilik gönüllü grubuyla Mardin kent merkezinde çok büyük bir bölümünü yoksul yurttaşlarımızın oluşturduğu mahallelerde günde ortalama 500 çocuğa ulaşarak sürdürülen çalışma süresince önceki iki yılda olduğu gibi kadınlara ve gençlere yönelik çok yönlü etkinliklere de yer verildi. Yaz Okulu bu yönüyle bir kentsel toplum kalkınması çalışması niteliğini de kazandı ve yaz okulu sonrasında da çalışmalar yerel gönüllü ve görevlilerce sürdürülüyor.

Çalışmaların ayrıntısına girmeden kısaca çok karşılaşılan bir soruya yanıt vermekte yarar var. Bu çalışma için neden üç yıldır Mardin seçildi?

Mardin güzel ve ilginç bir kent. Bölgenin en çok merak edilen kentlerinin başında geliyor. Bu yönüyle gönüllü üniversiteli gençlerin ilgisini çekiyor. Kent merkezinin güvenli oluşu nedeniyle anne ve babaları için cazip. Mardin gizemli ve güzel bir kent. Türkiye'nin iller arasındaki gelişmişlik sıralamasında ve toplam yaşam kalitesi göstergelerinde ise, en alttaki kentlerden biri. Son üniversite sınavında son- dan ikinci kentimiz. Çocuk nüfusunun genel nüfusa oranı %48. Bir başka betimlemeyle her iki kişiden birisi çocuk. Üstelik bu çocuklarımız ve aileleri gelişmeye, öğrenmeye son derece açık ve çok küçük dokunuşlarla bile yol almak olanaklı. Buna Mardin Valiliği, GAP İdaresinin ve yerel gönüllülerin desteği, olanak sağlaması ve önceki iki yılda sağlanan başarı da eklenince sorumuzun yanıtı da verilmiş oluyor.

Yaz Okulunda gün sabah 8.00'de başladı ve 12.30' a kadar birbirinden çok farklı ve uzak üç ayrı mahalledeki okullara gidildi. Yoksul ve sorunları yoğun,zor üç mahalle. Öğleden sonraları dört ayrı çalışma aksaksız sürdürüldü. Gruplar değişerek, SHÇEK'e, ev ziyaretlerine ve mahalle- de çocukların ailelerine ziyarete, ankete ve İstasyon-Ofis Mahallesinde açtığımız üniversiteye hazırlık kursuna ve konuk gelen öğretim üyeleriyle evlerde kadın toplantılarına gidildi. Mahalleli kadınların istemi doğrultusunda bir okuma yazma kursu açıldı ve yaş ortalaması otuzun üzerinde 20 kadınımlar ilk aşamayı bitirerek mezun oldular.

Okullarda ne yaptığımıza geçmeden başka çalışmaları da eklemeliyiz. Okulların dış seslendirme cihazlarını ve üç okulun ana sınıflarının klima sorunlarını çözdük.

Okullardan birinin olduğu mahallede tek bir park ve oyun alanı yoktu. Okulun bahçesi uçurumun yanındaydı ve top duvarı aştı mı bir daha geri getirilemiyordu.. Adını belirtmemizi istemeyen bir kuruluşumuz yaklaşık 7000TL tutan malzemeleri, Valilik de işçiliğini sağladı, ve Okulun bahçesi tel çitle çevrildi. Bunun mahalle için, çocuklar için anlamı çok büyük. Spor sınıflarının çocuklarını her gün

başka bir okula taşıyarak gerçekleştiren gençlerimiz bu mahalleden kesinlikle başarılı voleybol ve basketbolcuların yetişeceğini söylüyorlardı ve basketbol turnuvasının finali- ni de bahçede yaptık.

Başkent Üniversitesinden Yrd. Doç. Dr. Arzu Çoban ve Bülent İlik , Hacettepe Üniversitesinden Tülay Üstündağ ve Dokuz Eylül Üniversitesinden Çocuk doktoru Prof.Dr.Serpil Uğur Baysal ile 16 ayrı ev toplantısı gerçekleştirildi. Anne- baba-çocuk iletişimi ,aile içi iletişim, ana-baba tutumları, çocuk ihmali ve istismarı, ev kazaları ve önleme yolları başlıca konularımız oldu.Bu toplantıların her biri ayrı bir heyecan ve coşkuyla gerçekleşti.

Çocuklarla ilgili ne yaptık?

Güne, okullarda müzikle başlandı. Sevdikleri, oynaya- cakları her dilden neşeli müziklerle. Üniversiteli ağabey ve ablalarıyla, "öğretmenleriyle" oynadılar, halay çektiler,sonra sınıflara girdiler. Sınıflarının isimlerini kendileri seçtiler. Uğur Böcekleri, Kaplanlar, Yıldızlar gibi...

Ana başlıkları ile haftada üç gün 7-8 yaş yüzmeye, 9-12 yaş arkeopark'a, çimento fabrikasına, Adliye, Beledi- ye, Valilik gibi kamu kurumlarına, bir büyük otele, stadyu- ma, üniversiteye, iki ayrı müzeye, spor salonuna, yerel bir radyoya, Sabancı Müzesi'ne ve konferans salonunda mes- lek tanıtımına gittiler. Gezilerin temel amacı farklı meslek- leri, alanları tanımaları, tanışmaları. Çok ilginç gözlemler- le döndüler. Otelde aşçıdan, resepsiyon görevlisine , otel müdüründen, garsona kadar herkesle tanıştılar ve her iş için eğitimin gerekliliğini paylaştılar. Radyoda canlı yayına katıldılar. Çimento Fabrikasından çok şey öğrendiler.

Arkeopark, Arkeoloji Müzesinin, Mardin'de başlattığı çocuklar için çok ilginç, eğlendirirken, öğreten başarılı bir uygulaması. Hazırlanmış bir ortamda kazı yapıyorlar, para buluyorlar, bez ve para baskısı yapıyorlar ve arkeolog, sa- nat tarihçisi, iç mimar ve grafikerle tanışıyorlar.

Adliye ve hukukçularla tanışmaları da çok eğlenceli, öğretici ve başarılı geçti. Başsavcının, hâkimlerin, mah- kemenin konuğu oldular, bilgi alıp, soru sordular. Cüp- pesiyle konumuz olan kadın avukatın önünde başarılı bir can- landırma yaptık. Çocuklardan mahkeme kurduk. Avukat ,savcı,hakim seçtik.Demokratik hak aramanın yolunu konuştuk. Canlandırmanın başarılı olduğunu ertesi gün Okulda şaşıracak görme olanağı bulduk. Okula girerken 9 yaşındaki bir çocuk koluma yapışıp "neden hızlılık yaptın" diye hesap sordu...

* Dr., MARDİN ÇOCUK DOSTU, Sosyal Hizmet Uzmanı

Çocuk Haklarını katılımlı bir programla sınıflarda anlattık.

Tümetkinliklerden sonra çizimlerini yazdılar, resimlerini yaptılar. Belediye Başkanı'na dilekçe yazdılar, isteklerini en çok da park isteklerini iletiler.

Çocuk içtenliğiyle sorular sordular, katılımda bulundular. Örneğin otelde garsona "bardak kırarsan" parasını sen mi ödüyorsun, buradaki yemeklerden yiyebiliyor musun dediler.

Başka pek çok gözlemi paylaşmayı erteleyip, biraz da sınıf içi etkinliklere değinelim.

Okula düzenli gelenlerin yanı sıra, ara sıra gelen ya da son hafta bile yeni kayıt olmak için gelenler oldu. Bir anne lösemi hastası çocuğunu getirdi. Hastalığı nedeniyle iki yıldır okula gidemeyen çocuğunun alışıması için kaydını istedi, yaptık.

Mahallelerde Pazar kurulduğu günlerde çocuk sayımız düştü. Dondurma dağıttığımız her günün sonrasında arttı. Neden dersiniz?

Bir mahallede, Kuran Kursuna gidenler Hocalarını ikna edip kurslarını erkene alırdı, bitir bitmez bize geldiler.

Sınıflarda temel dersler (Türkçe, matematik, İngilizce), drama, müzik, spor, el sanatları verildi. Oyun oynandı. Çalışmaya ikinci hafta katılan TEGV Gönüllüleri müzik, kukla, sağlık eğitimi, öykü yazıcılığı ve doğayı tanıma programlarını uyguladılar. Diş fırçalamada çok yol aldık. Pek çok çocuğumuz sıvı sabunla

ilk kez karşılaştı. Ana sınıflarında gelişme çok hızlı oldu. Özellikle Türkçe hiç bilmeyen çocuklar bile kendilerini ifade etmeye başladılar Bando kuruldu. Gitar çalışmaları başladı.

İnanması güç gelebilir ama tüm bunlar bir ay içinde olabildi. Çocuklara bir öğün gıda desteğini, ulaşımı, gönüllülerin konaklama ve yemeğini Valilik sağladı. Kullanılan eğitim, spor malzemeleri desteğini, her çocuğa giysi, oyuncak, kitabı, klimayı, boyaları, kalemleri çocuk dostları sağladı. Kalan eğitim malzemelerinden her çocuğa armağan verildi. Pek çoğu yaşamlarında ilk armağanlarını aldı.

Finali, müthiş coşkulu bir şenlikle kent merkezinde yaptık. Kum fırtınasına karşın, çocuklar coşkuyla eğlendiler. Biz şenliğimizi "sivil ve gerçek" 23 Nisan olarak betimledik.

Söz, deneyim, gözlem çok fazla. Ders de çok fazla. Ne yapılırsa ya da yapılmazsa hangi sonuçla karşılaşıldığını o kadar net ve kesin görüyoruz ki... Bir ayda bile okulda, mahallede heyecan verici değişimi görmek olanaklı.

Tek bir örnek ve kocaman bir teşekkürle bitirelim. Kapanışta çocuklar eylem yaptılar. Okulun dağılma saatinde servislerin önüne zincir yaptılar ve "sizi bırakmayız" diye bağırışın, feryadın bini bir para oldu. Ne dersiniz, bu kadar sürede, böylesi bir tutkulu sevgi paylaşımı olabilir mi? Hem çocuklar, hem üniversiteler ve tüm gönüllüler çok şey öğrenip, paylaştılar.

Evet, oluyor, daha da fazlası olanaklı. Bilen, isteyen ve insanı, çocuğu seven herkesin el ve gönül birliğiyle evet...

ÇAĞRIMIZ ŞU: GENÇLER, DUYARLILIĞINIZI YİTİRMİYİN

ÇALIŞAN ÇOCUK KARİKATÜR VE FOTOĞRAFLARI TUNCELİ'DE

Tunceli Üniversitesi'nde, 1 Haziran'da açılan "Çalışan Çocuk Karikatür ve Fotoğraf Sergisi" gençlerin yoğun ilgiyle karşılaştı. İki günlük sergi süresi

içerisinde 500 öğrenci ve üniversite personeli sergiyi gezdi. Sergiyi gezenlerden görüldüğü kadarıyla, en iyi iletişim, daha önce sergiyi gezenlerin arkadaşlarına duyurması ve uyarmasıyla olmuş.

Bazı öğrenciler, sergiyi gezdikten sonra çok şanslı olduklarını vurgulama gereksinmesini duydu; bazıları da, "fotoğraftaki bir çok iş yaptıklarını ve kendilerini çocukluklarına götürdüğünü" anlattılar.

2. Öğrenci gençler, hem fotoğraflara bakmakta ve hem de sergi defterine izlenimlerini yazmada birbirleriyle yarıştılar. Bu hep böyle oluyor. Gençler gençlerin halinden anlıyor. Okuyan gençler, çalışan gençlerin sorunları

*Dosdoğru bakarım güneşe,
Çocukların yüzüne bakamam,
Çağımdan utanırım.*
(Devrim, Organik Tarım I.Sınıf Öğrencisi)

*Tıpkı benim geçmişim gibi gerçek
Hala yaşatılan vahşet
Ezilenler, emeği geçenlerin yüreğine sağlık.*
(Nevin, Muhasebe I.sınıf öğrencisi)

konusunda çok duyarlı. Belki bu bir ölçüde onların içinde de, okumasını sürdürmek için çalışmak zorunda olanların çokluğundan ileri geliyor. Belki de, zor koşullarda yaşamamanın, hayatla yüzyüze kalmanın ne demek olduğunu anlamaya başladıklarından kaynaklanıyor.

Ama sonuç şu: Gençler, çalışan gençlerin kendi elde ettikleri nimetlere kavuşmuş olmalarını yeğlediklerini her fırsatta aktarıyorlar.

Sergiyi gezenlerden Kurtuluş diyor ki: "Aslında konuyla ilgili söylenilecek çok şey var, ama sergide gözüme çarpan çok güzel bir not, her şeyi anlatıyor. 'Başkalarının oynaması için benim çalışmam mı gerekiyor' diyor çocuk. İşte bütün sorun burada. Bunun önüne geçilirse, bütün çocuklarımız oyun oynama yaşlarında doyarsa oyunlarını oynayabilirler. Sergide emeği geçen tüm emekçi arkadaşlara teşekkür ederim. Elinize sağlık."

Bir başka öğrenci, Sipan, "Anlamlı Yüreklar" başlığı altında şunları yazmış : "Çocuk yüreğinin san'ata büründüğü anlar. Mezopotamya topraklarında çocuk olmak demek umut demek, yürekli olmak demek, direnmek demek. Anlatılmaz duyguları san'ata nakış nakış işlemek, çocuk yürekleri bir nebze olsun haykırmak demek. Umuda hasret çocuk yürekli yarıların hasretiyle yaşayan Mezopotamya çocuklarının yüreğine sağlık."

Gençler gençleri anlıyor. Kendi duygularının bir parça-

sı olarak görüyor. Hepimiz aynı toplumda yaşıyoruz. Aynı gemide yol alıyoruz. Mutlulukları ve sevinçleri paylaşmak istiyoruz.

Bize üniversite ile bağlantı kurma olanağı sağlayan ve serginin hazırlıklarıyla yakından ilgilenen Yrd.Doç.Dr.Servet Gün'e teşekkürler. Bunun ötesinde Servet Gün, çevresinde yarattığı olumluluk çemberi ve duruş ile de kutlanmaya değer.

Sergiyi gezen gençlerden Dilan, bu değerli gönüllümüzün, duruşunu ve öğrencilere ne denli örnek olabildiğini şu tümcelerle bize aktarıyor : "Sizin emeğinizin üstünde olduğu belli oluyor. Size yakışan bir şaheser olmuş. Zaten siz düzenlemeseydiniz, yorum bile yapmazdım. Başarılarınızın devamını diliyorum. Saygılarımla."

VAN 100.YIL ÜNİVERSİTESİ İLE İŞBİRLİĞİ YAPMAK İSTİYORUZ

Bize üniversite ile bağlantı kurma olanağı sağlayan ve ortak çalışmanın hazırlıklarıyla yakından izleyen

Yrd.Doç.Dr.Erdem Erdenk ve Araş. Gör.Mihrican Zorlu'ya teşekkürler. Birlikte yapacaklarımızı şöyle planlıyoruz :

1) Çalışan Çocuklar Fotoğraf ve Karikatür Sergisi'nin yanı sıra "Dünya Çocuk Emeği Haritaları"nı da Van'da sergileyeceğiz.

ve güvenliği alanında bilgi ve deneyimlerin paylaşılması amacıyla iki günlük bir seminer düzenleyeceğiz.

3) 10 üniversite öğrencisinin Ankara'da konuk edeceğiz. Onlarla birlikte,
> a) Anıtkabir müzesinin gezilmesini
> b) Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin gezilmesini
> c) Tiyatroya gidilmesini

> d) Birlikte bir düşünce ortamının gerçekleştirilmesini planlıyoruz.

4) "1.Toplumsal Sorumluluğumuz Yazı Yarışması"na katılımın özendirilmesi için, Yüzüncü Yıl Üniversite çevresinde ve kentteki diğer gönüllü kuruluşlara ve aydınlarla duyuracağız.

YENİ İŞBİRLİKLERİNE AÇIĞIZ

Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı olarak, gençlerle tüm işbirliklerine açığız. Gençlerin yaşama ve öğrenme koşullarından, çalışan çocukların yaşama ve çalışma koşullarına tümü, bir bütünün parçası... Çözümü de birlikte... Onun için, "insan odaklı" çözümler istiyor; aslında niyetin çözmek değil daha beter düğüm etmek olduğu projelere isyan ediyoruz. Aynı düşünceyi paylaşanların, aynı eylemlerde buluşması ve birbirine destek olması gerek. Bize ulaşın, işbirliği önerilerinizi iletin.

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

Tehlikeyi Tanıyalım

İmalatı Tamamlanan Makina ve Tesisatın
Kamyona (TIR) Yüklenmesi

Mustafa TAŞYÜREK*
(mustafatasyurek@fisek.org.tr)

Durum: Fabrikada imalatı tamamlanan makina ve tesisat müşteriye götürülmek üzere tavanaltı vinç ile kamyona (TIR) yüklenmektedir. Dengeli, uygun ve boşluk bırakmayacak şekilde yerleştirilmesi ve vinç kancalarından yükün ayrılması için bir **işçi kamyon ve yükün üzerine çıkmıştır.**

İşçilerin bu çalışma sırasında karşılaşılabileceği tehlikeyi tanımlayabilir misiniz ?

Neler Olabilir ?

1. İşçi kamyon ve yük üzerine tırmanarak çıkarken aşağıya düşebilir.
2. Yük üzerinden dengesini kaybederek aşağıya düşebilir.
3. Viçcin kancası veya kancaya bağlı sapan(lar), zincir(ler) işçiye çarparak aşağıya düşmesine neden olabilir.
4. Sahada çalışan forklift, yükleme yapılan kamyona çarparak kamyonu sarsabilir ya da hareket ettirebilir. Bu durumda yük/kamyon üzerindeki işçi aşağıya düşebilir.
5. Kamyon üzerine tırmanırken, inerken işçinin yüzüğü / alyansı bir yere takılıp parmağının kopmasına neden olabilir.
6. İşçi sapanı / zinciri yükten ayırırken elinin yaralayabilir.

> Yanıtı 2. sayfada

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Şeyda AKSEL
Prof. Dr. Yasemin GÜNAY BALCI
Jeom. Erdoğan BOZBAY
Prof. Dr. Ayşen BULUT
Ecz. Dr. Ayçe ÇELİKER
Prof. Dr. Murat DEMİRCİOĞLU
Prof. Dr. Necati DEDEOĞLU
Dr. Seyhan ERDOĞDU
Mak. Y. Müh. Aykut GÖKER
Prof. Dr. Bahar GÖKLER
Dr. Uğur GÖNÜL
Prof. Dr. Güler Okman FİŞEK
Prof. Dr. A. Gürhan FİŞEK
Prof. Dr. Hamit FİŞEK
Prof. Dr. Kurthan FİŞEK
Oya FİŞEK
Prof. Dr. Alpaslan IŞIKLI
Prof. Dr. Ali Esat KARAKAYA
Prof. Dr. Müge ERSOY KART
Prof. Dr. Muammer KAYAHAN
Prof. Dr. Ahmet MAKAL
Prof. Dr. Ferhunde ÖZBAY
Prof. Dr. Nevzat ÖZGÜVEN
Prof. Dr. Şerife Türcan ÖZŞUCA
Mümtaz PEKER
Prof. Dr. Sarper SÜZEK
Kim. Müh. Mustafa TAŞYÜREK
Dr. Engin TONGUÇ
Prof. Dr. İsmail TOPUZOĞLU
Mim. Y. Müh. Cihat UYSAL
Prof. Dr. İsmail ÜSTEL
Dr. Ecz. Leyla ÜSTEL

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU'NUN YİTİRDİĞİMİZ AMA HEP ARAMIZDA OLAN ÜYELERİ

Doç.Dr. Ömer Tunç SAVAŞCI
Prof.Dr. Cahit TALAS

İÇİNDEKİLER

- **TOPLUM**
Dünyanın Bütün Irmakları 2
Erdoğan BOZBAY
- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**
İş Sağlığı ve Güvenliğinde Yanıltıcı Sayılar 3
Mustafa TAŞYÜREK
- **BÜYÜTEÇ : Bakanlıkların Yeniden Örgütlenmesi**
Editöre Mektup 8
Devlet Planlama Teşkilatı'ndan Kalkınma Bakanlığı'na 9
Can Umut ÇİNER
Sosyal Politikaya İkinci Büyük Hükümet Darbesi:
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 10
A.Gürhan FİŞEK
Korku Tüneli'nde Çevre, Su ve Orman 14
A.Gürhan FİŞEK
- **YAŞAM**
Dama 16
Servet ŞENGÜL
- **KİTAP TANITIMI**
Bir Kitap Bir Sergi: Grizu (4.Cilt) 18
- **TOPLUM**
Mardin Yaz Okulu 18
Bülent İLİK
- **VAKIF HABERLERİ**
Çağrımız Şu: Gençler, Duyarlılığınızı Yitirmeyin 22
- **BULMACA**
İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım
İmalatı Tamamlanan Makina ve Tesisatın
Kamyona (TIR) Yükleneceği 23
Mustafa TAŞYÜREK

Kütüphane

Fusret H. Fişek Bilim ve Sanat Ortamı

<http://kutuphane.fisek.org.tr>

- **Sahibi:** Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi
Vakfı Adına
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
 - **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:**
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
 - **Yönetim Yeri:** Selanik Cad. Ali Taha Apt. 52/4
Kızılay 06650 ANKARA (e-posta: bilgi@fisek.org.tr)
Tel: 0312 419 78 11 • **Faks:** 0312 425 28 01 - 395 22 71
 - Web sayfası: www.fisek.org.tr
 - Çalışma Ortamı Dergisi'nde yayınlanan yazılar, resimler kaynak gösterilerek kullanılabilir.
 - Bu dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.
- Bu bir HAKEMLİ dergidir.**

- Çocuk Dostu'muz olanlara dergi ve kitaplarımız düzenli olarak gönderilmektedir. Sizleri de **Çocuk Dostu'muz** olarak görmek isteriz.
 - Çalışma Ortamı Dergisi iki ayda bir yayınlanır.
(Yerel Süreli Yayın)
• ISSN 1302-3519
 - Sayı: 118 • Eylül - Ekim 2011
 - Ücretsizdir
 - **Yapım ve Basım:** Büyük Anadolu Medya Grup
İstanbul Cad. Elif Sk. Sütçü Kemal İşhanı No:7/188
İskitler 06060 ANKARA
Tel: 0312 384 30 70 (Pbx) • Fax: 0312 384 30 57
- Baskı Tarihi : 25 Temmuz 2011**